

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Sosiaalisen ruokakaupan toiminnan aloittaminen - Case Yhteinen Pöytä

Ilvessalo, Pauliina

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Sosiaalisen ruokakaupan toiminnan
aloittaminen - Case Yhteinen Pöytä

Pauliina Ilvessalo
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2017

Pauliina Ilvessalo

Sosiaalisen ruokakaupan toiminnan aloittaminen - Case Yhteinen Pöytä

Vuosi 2017 Sivumäärä 56

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa liiketoimintasuunnitelma suomen ensimmäisen sosiaalisen ruokakaupan perustamista ajatellen. Toimeksiantajanani opinnäytetyössä on Yhteinen Pöytä, joka on Vantaan alueella toimiva uudenlaista ruoka-apua eteenpäin välittävä hanke. Yhteinen Pöytä hyödyntää toiminnassaan muun muassa ruokakaupoilta muodostuvaa ruokahävikkiä ja ohjaa tätä eteenpäin sitä eniten tarvitseville.

Sosiaalinen ruokakauppa käsitteenä sekä toiminnaltaan on ainakin toistaiseksi vielä hyvinkin tuntematon suomessa ja näin aihe onkin ainutlaatuinen. Tämän puitteissa opinnäytetyöni yhtenä tavoitteena oli etsiä enemmän tietämystä sosiaalisten ruokakauppojen toiminnasta ja taustoista. Lisäksi tavoitteena oli antaa toimeksiantajalle mahdollisimman kattava kuva siitä, mitkä mahdollisuudet sosiaalisen ruokakaupan toiminnalle maassamme löytyy ja mitä asioita on hyvä ottaa huomioon toimintaa suunnitellessa.

Opinnäytetyö on toiminnallinen ja pohjautuu toimeksiantajan sekä opinnäytetyön laatijan yhdessä suunnittelemaan liikeideaan. Työn teoriassa on hyödynnetty kirjallisuutta, internet-lähteitä, tilastoja sekä aiheesta tehtyjä tutkimuksia.

Sosiaalisille ruokakaupoille löytyy tarvetta maassamme, mutta toiminnan niin sanottujen kulmakivien määrittäminen on osin hieman haastavaa. Sosiaalisten ruokakauppojen toimintaa varten ei toistaiseksi ole olemassa mitään tiettyä sille suunnattua säädäntöä Euroopassa. Lisäksi ei myöskään ole olemassa vain yhtä tiettyä sosiaalisen ruokakaupan mallia. Toivon kuitenkin työni herättävän uusia ideoita ja ajatuksia toiminnan aloittamisen jatkosuunnittelussa ja toimivan työkaluna toimeksiantajalleni.

Pauliina Ilvessalo

Starting social supermarket operation - Case Yhteinen Pöytä

Year	2017	Pages	56
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to draw a business plan for establishing of the first social supermarket. Stakeholder which this thesis was done, is named Yhteinen Pöytä, which is a new kind of enterprise which supplies food aid in Vantaa region. Yhteinen Pöytä utilizes in their operations food waste that forms in supermarkets and shares this forward to those who need it.

Social supermarket as a concept and enterprise for the time being is rather unknown in Finland and that's why this subject is unique. Within this framework one of the objectives of this thesis was to search more information about practicalities and backgrounds of social supermarkets. Furthermore, provide the largest view as possible to the stakeholder of the possibilities of social supermarket to act in Finland and what things are good to take notice when planning to start business.

This is a functional thesis and it is based on to the planned business idea which was drafted together with the stakeholder as well as the one who has written this thesis. Literature, the Internet, statistics and published research were used as sources in the theoretical section.

There is a need for social supermarket in Finland, but the cornerstones of the action principles are quite hard to define. There aren't clear regulations for social supermarket operations at this current moment in Europe. Additionally, there aren't any clearly defined operation model for social supermarket. However, I hope that this thesis creates new ideas and thoughts for starting future plans and works as a tool for Yhteinen Pöytä.

Keywords: business plan, social supermarket, food waste, food aid

Sisällys

1	Johdanto.....	7
1.1	Taustaa.....	7
1.2	Pääongelma ja alaongelmat.....	8
1.3	Opinnäytetyön rajaukset.....	8
1.4	Opinnäytetyön keskeiset käsitteet.....	8
1.5	Opinnäytetyön rakenne.....	9
1.6	Tutkimusperinne.....	10
2	Sosiaalinen ruokakauppa.....	11
2.1	Lisääntyvää köyhyyttä, yksinäisyyttä ja ruoka-avun tarvetta.....	11
2.2	Ruokahävikki.....	15
2.3	Sosiaalinen ruokakauppa.....	18
2.3.1	Matmissionen - Pohjoismaiden ensimmäinen sosiaalinen ruokakauppa.....	25
2.4	Elintarvike-ala EU:ssa ja Suomessa.....	26
2.4.1	Elintarvikkeiden laatuvaatimukset.....	26
2.4.2	Elintarvikehygieniä.....	28
2.4.3	Elintarvikkeiden kuljetuksesta, varastoinnista ja säilytyksestä.....	29
2.4.4	Toiminnan valvonta ja seuranta.....	30
2.5	Sosiaalinen yritys.....	31
2.5.1	Sosiaaliset yritykset Euroopassa.....	33
2.5.2	Palkkatuki.....	35
2.6	Hyvän liiketoimintasuunnitelman pääpiirteet.....	37
3	Case-yritys.....	39
3.1	Yhteinen Pöytä.....	39
3.2	Toimeksianto.....	40
4	Sosiaalisen ruokakaupan liiketoimintasuunnitelman toteuttaminen.....	40
4.1	Lähtökohtatilanne.....	41
4.2	Liikeidea.....	41
4.3	Asiakkaat ja jäsenyys.....	42
4.4	Tuotteet.....	42
4.5	Markkinointi.....	44
4.6	Toimintaympäristö.....	45
4.7	SWOT-analyysi.....	47
4.7.1	Vahvuudet.....	47
4.7.2	Heikkoudet.....	47
4.7.3	Mahdollisuudet.....	48
4.7.4	Uhat.....	48
5	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	49

5.1	Yhteenveto opinnäytetyöstä	49
5.2	Opinnäytetyön luotettavuus.....	50
5.3	Jatkotutkimusaihe	50
	Lähteet	51
	Kuviot..	55
	Taulukot	56

1 Johdanto

Johdannossa käsitellään opinnäytetyön taustoja sekä määritellään työssä tarkasteltavat pää- ja alaongelmat. Näiden jälkeen opinnäytetyön aihe-aluetta sekä avaan työn keskeisimpiä käsitteitä. Lopuksi käyn läpi, miten työ on rakennettu, ja miten ainutlaatuinen työn aihe-alue on.

1.1 Taustaa

Pohjoismaisesta ja samalla suomalaisesta hyvinvointivaltiosta puhuttaessa tarkoitetaan valtiota, jolla on keskeinen rooli kansalaisten toimeentulon ja tietyn elintason varmistamisessa. Suomalaisessa yhteiskunnassamme on merkittävää se, miten suurimmassa hädässä olevista pidämme huolta ja miten tuemme ja kannustamme heikoimpia elämässä eteenpäin. Ei ole vain kansantalouden kannalta tärkeää, että ihminen voi tehdä töitä ja näin rahoittaa itse oman elämisensä, vaan tämä on samalla myös ihmisen henkisen sekä fyysisen hyvinvoinnin kannalta erittäin tärkeää. (Arajärvi & Särkelä 2008, 29.)

Nykypäivän ruoantuotantoa ja sen määriä tarkasteltaessa voitaisiin todeta, että mikäli kaikki maapallollamme tuotettu ruoka jaettaisiin tasan meidän ihmisten kesken, riittäisi tämä hyvin kattamaan jokaisen yksittäisen ihmisen energiantarpeet. Kuitenkaan tämä ei toteudu maailmalla, eikä myöskään täällä suomessa, vaan ruoan jakautumiseen ihmisten kesken vaikuttavat vahvasti monet eri tekijät, kuten ihmisten toimeentulo sekä poliittisesti ja taloudellisesti tehtävät päätökset. (Karttunen, Kihlström & Taivalmaa 2014, 11.)

Mielestäni yllä esitetyt asiat ovat sekä mielenkiintoisia, että hyvinkin ajankohtaisia nykymaailmassamme. Hävikkiruoan määrät ovat todellinen ympäristöongelma, ellei niiden syntymistä pyritä konkreettisesti pienentämään, tai vaihtoehtoisesti hyödyntämään toisaalla suoraan ruokajätteeksi muodostumisen sijaan. Myös maastamme sitkeästi löytyviä leipäjonoja voidaan pitää sosiaalipoliittisena ongelmana, ja näiden pois karsiminen vaatisi entistä laajempaa tarkastelua sekä tähän liittyvän tietoisuuden kasvattamista. Vantaalla toimivan Yhteisen Pöydän kaltainen toimintamalli ruoka-avun uudenlaisena eteenpäin jakajana on askel kohti parempaa tulevaisuutta. Tämän toiminnan rinnalla sosiaalinen ruokakauppa samalla sosiaalisena yrityksenä toimien toisi vielä oman kaivatun lisänsä sille tulevaisuudelle, jossa maamme pienituloiset, vaikeasti työllistyvät sekä myös itse ympäristö jossa elämme, voisivat vielä paremmin.

Sosiaalisista ruokakaupoista ei juurikaan suomalaisessa kirjallisuudessa ole vielä saatavilla olevaa tietoa ja näin tämä on terminä maassamme vielä varsin vieras. Myös sosiaalisten yritysten suosio yritystoiminnassa on vasta pikkuhiljaa kasvamaan päin. Tavoitteena opinnäytetyössäni on ollut tehdä taustatutkimusta ruokahävikkiä hyödyntävien sosiaalisten ruokakaup-

pojen toimintamalleista sekä käytänteistä muualla Euroopassa, joissa sosiaaliset ruokakaupat ovat jo verrattain yleisempiä. Tavoitteenani opinnäytetyössäni on myös ollut selvittää mitä uusia mahdollisuuksia sosiaaliset yritykset antavat vähäosaisten aktivoinnissa sekä työllistämässä.

1.2 Pääongelma ja alaongelmat

Tämän opinnäytetyön pääongelmana on, millainen on liiketoimintasuunnitelma, jonka avulla toimeksiantajana oleva Yhteinen Pöytä voisi mahdollisesti perustaa suomen ensimmäisen ruokakaupan olemassa olevan varastotilansa yhteyteen.

Opinnäytetyön alaongelmat ovat:

- Millainen on hyvä liiketoimintasuunnitelma?
- Mikä on sosiaalinen ruokakauppa?
- Mikä on sosiaalinen yritys?
- Miten ruokahävikkiä voidaan hyödyntää ja ohjata vielä tehokkaammin sitä tarvitseville, ja mitä elintarvikealan säädösten mukaan on toiminnassa huomioitava?

1.3 Opinnäytetyön rajaukset

Tehtävänäni oli toimeksiannon mukaisesti laatia liiketoimintasuunnitelma sosiaaliselle ruokakaupalle, jollaisia suomesta ei ennestään vielä löydy. Vaikka liiketoimintasuunnitelman luominen onkin ollut opinnäytetyöni pääasiallisena tavoitteena, olen halunnut luoda tämän ympärille laajan tietoperustan jota toimeksiantaja voi hyödyntää tarpeen mukaan. Toimeksiantajan toiveesta olen perehtynyt opinnäytetyössäni sekä sosiaalisten yritysten että sosiaalisten ruokakauppojen toimintaan ja niiden pääpiirteisiin. Sosiaalinen ruokakauppa on käsitteenä suomessa vielä toistaiseksi tuntematon, minkä takia olen halunnut työssäni itse käsitteen avaamisen lisäksi tuoda myös esille erilaisia esimerkkejä sosiaalisten ruokakauppojen toiminnasta sekä mahdollisista eroavaisuuksista muutamissa muissa Euroopan maissa.

Sosiaalisten ruokakauppojen toiminta perustuu hyvin pitkälle hävikkiruoan eteenpäin myymiselle sitä tarvitseville. Tämän takia olen työssäni myös tarkastellut lähemmin mitä ruokahävikki on ja miten elintarvikeketjun eri vaiheissa tapahtuvat toiminnot vaikuttavat osaltaan ruokahävikin muodostumiseen, ja kuinka tärkeää toimintojen on noudattaa elintarviketurvallisuuden määräyksiä. Elintarviketurvallisuus on myös hyvin tärkeässä roolissa ylijäämäruokien uudelleenjakamisessa sitä tarvitseville.

1.4 Opinnäytetyön keskeiset käsitteet

Keskeisinä käsitteinä opinnäytetyössä ovat liiketoimintasuunnitelma, sosiaalinen ruokakauppa, ruokahävikki ja ruoka-apu.

Liiketoimintasuunnitelmalla tarkoitetaan tehtyä suunnitelmaa yritystoiminnasta. Hyvässä liiketoimintasuunnitelmassa käydään läpi kaikki ne toimet ja toimenpiteet, jotka joko aloittelevan yrittäjän tai jo olemassa olevan yrityksen on tehtävä, jotta menestyksellinen yritystoiminta voitaisiin varmistaa. (Hesso 2013, 10.)

Sosiaalinen ruokakauppa on perustoiminnoiltaan kuten tavallinen ruokakauppa, mutta sillä erolla, että sosiaalisessa ruokakaupassa ruokakaupoilta sekä muilta elintarvikealan toimijoilta muodostunutta ruokahävikkiä hyödynnetään myymällä sitä alennettuun hintaan eteenpäin niille, joilla on taloudellisesti tiukempaa. Sosiaalisten ruokakauppojen pyrkimyksenä on siis tavoittaa ja tyydyttää köyhemmän, helposti syrjäytyvän väestön tarpeita. (Schneider, Scherhufer, Montoux, Gheoldus, o'Connor & Derain 2015.)

Ruokahävikillä tarkoitetaan alun perin syömäkelpoiseksi tuotettua ruokaa, joka syystä tai toisesta päätyy lopulta roskikseen tai biojätteeksi. Ruokahävikin muodostuminen liiallisissa määrin on ongelma sekä eettisesti, ekologisesti että taloudellisesti. Tämän takia jokaisen, sekä yritysten että kuluttajien, on tärkeä miettiä niitä toimintoja, joilla muodostunutta ruokahävikkiä voidaan vähentää. (Kuluttajaliitto 2016.)

Ruoka-avulla tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, jolla pyritään turvaamaan tarvittavan ravinnon saaminen myös sellaisille ihmisille, jotka ovat syystä tai toisesta ajautuneet vaikeaan sosiaaliseen asemaan. Yleensä perimmäinen syy miksi ihmiset joutuvat lopulta turvautumaan tarjottavaan ruoka-apuun, on rahan puute. Perinteisiä ruoka-apua jakavia väyliä ovat esimerkiksi ruokapankit ja leipäjonot, mutta nykyään ruoka-apua jaetaan myös monilla uusilla tavoilla. (Hänninen, Karjalainen, Lehtelä & Silvasti 2008, 11.)

1.5 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyö etenee siten, että luvun 2 alussa tarkastellaan ensiksi hieman työttömien määrän sekä pienituloisten osuuden kehitystä maassamme ja mikä on yhteiskuntamme vastuu jokaisen toimeentulon turvaamisessa. Käsittelemme myös ruokahävikkiä käsitteenä ja sen muodostumisen syitä ja seurauksia. Työ etenee näiden jälkeen esittelemään tarkemmin sosiaalisten ruokakauppojen toimintaa yleisesti sekä vielä hieman tarkemmin viiden eri Euroopan maan osalta. Elintarvikelainsäädäntö on myös vahvasti taustalla mukana, ja tämän pääpiirteisiin perehdytään tarkemmin. Luvun lopussa tarkastelemme vielä sosiaalisten yritysten toimintamallia sekä sosiaalisille yrityksille myönnettävän palkkatuen pääpiirteitä ja luku päättyy siihen, mikä on liiketoimintasuunnitelma ja mitkä ovat hyvän liiketoimintasuunnitelman pe-

ruspiirteitä. Luvussa 3 on toimeksiantajan esittely ja tämän jälkeen luvussa 5 on esitelty itse liiketoimintasuunnitelma kartoittamaan sosiaalisen ruokakaupan toiminnan mahdollisuuksia.

1.6 Tutkimusperinne

Alla olevaan taulukkoon on listattu muutamia Laurea Ammattikorkeakoulun opiskelijoiden tekemiä opinnäytetöitä viimeisen seitsemän vuoden ajalta, jotka sisältävät joko liiketoimintasuunnitelman tai muutoin käsittelevät yrityksen perustamiseen liittyviä toimintoja. Opinnäytetyönä laadittuja opinnäytetöitä on laadittu varsin paljon eri toimialojen yritysten tarpeisiin, mutta alla olevaan taulukkoon olen valinnut opinnäytetöitä, jotka koskevat elintarvike- ja ravintola-alaa.

Tekijän nimi ja vuosi	Opinnäytetyön nimi
Anker Krista. 2016	Liiketoimintasuunnitelma aloittavalle kahvilayrittäjälle
Güzel Deniss & Hirvilahti Susanna. 2014	Liiketoimintasuunnitelma elintarvikealan yritykselle
Kaarmila Laura. 2012	Elintarvikealan yrityksen perustaminen: Case: LK Herkkunetti Tmi
Kauppi Katariina. 2015	Ravintolan liiketoimintasuunnitelma
Köri Jesse & Lehtola Jesse. 2012	Liiketoimintasuunnitelma take away - pasta-ravintolalle
Lammi Tomi & Toivonen Kim. 2014	Liiketoimintasuunnitelma panimoravintolalle
Palokangas Eeva & Toivanen Tuija. 2012	Yhteisöllisen kyläkahvilan liiketoimintasuunnitelma: Esimerkkinä Lauttasaaren seurakunnan kirkkokahvila
Pipinen Lauri. 2009	Ravintola Sumpvilan liiketoimintasuunnitelma
Ruokoja Stiina. 2012	Liiketoimintasuunnitelma - CafeBar
Vikman Minja. 2009	Liiketoimintasuunnitelma kesäravintolalle

Taulukko 1: Aikaisemmat opinnäytetyöt

Sosiaalinen ruokakauppa ei ole toiminnaltaan vielä kovinkaan tunnettu maassamme, eikä myöskään tämän kaltaiselle yritykselle löytynyt aikaisemmin laadittuja liiketoimintasuunnitelmia. Aihe on siis hyvinkin ainutlaatuinen ja tämän puitteissa opinnäytetyöni tarkoituksena onkin luoda enemmän tietämystä sosiaalisten ruokakauppojen toiminnasta ja taustoista sekä selvittää toiminnan mahdollisuuksia täällä Suomessa. Opinnäytetyön tarkoituksena on myös

toimia apuvälineenä Yhteiselle Pöydälle sosiaalisen ruokakaupan perustamista suunniteltaessa.

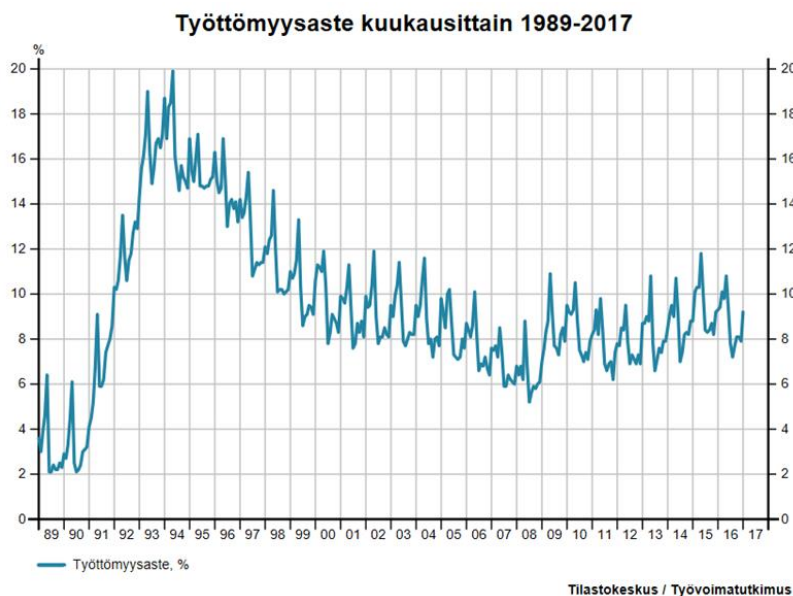
2 Sosiaalinen ruokakauppa

Tässä luvussa käsittelen ensin sosiaalisen ruokakaupan toimintaan liittyviä taustatekijöitä, kuten työttömien määrän ja pienituloisten osuuden kehitystä suomessa sekä ruokahävikkiä käsitteenä ja sen muodostumisen syitä ja seurauksia. Myös sosiaalisten ruokakauppojen toimintaan perehdymme sekä yleisesti vielä hieman tarkemmin viiden eri Euroopan maan osalta. Elintarvikelainsäädäntö on myös vahvasti taustalla mukana, ja tästä kerrotaan myös tarkemmin. Luvun loppuosassa käsitellään sosiaalista yritystä toimintamallia sekä avataan palkkatuen käsitettä. luku päättyy siihen, mikä on liiketoimintasuunnitelma ja mitkä ovat hyvän liiketoimintasuunnitelman peruspiirteitä.

2.1 Lisääntyvää köyhyyttä, yksinäisyyttä ja ruoka-avun tarvetta

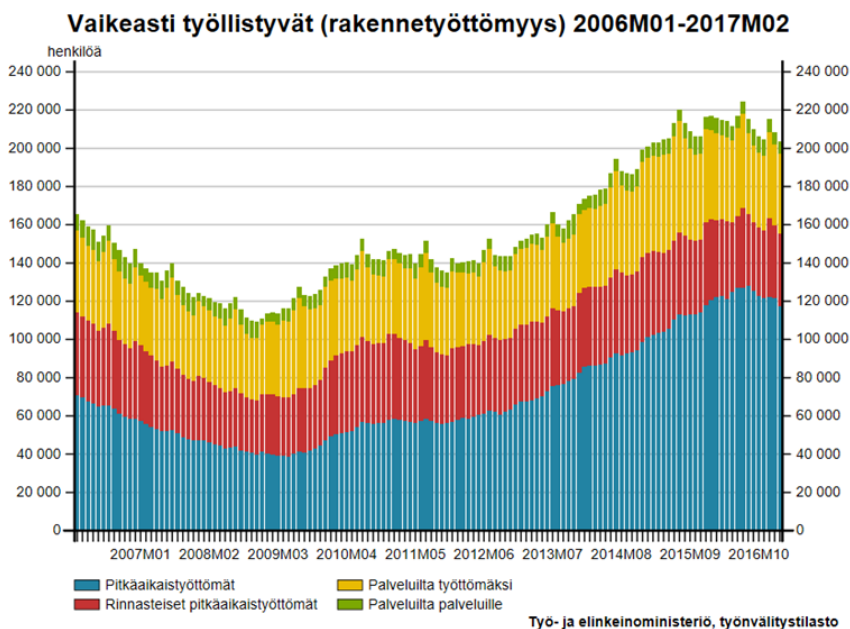
Heikko taloudellinen tilanne on lisännyt selvästi vähävaraisille annettavan ruoka-avun tarvetta viime vuosien aikana. Tilastokeskuksen teettämän työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä oli Suomessa vuoden 2017 helmikuussa 242 000 ja työttömyysaste oli samana ajankohtana 9,2 prosenttia. Työttömyysaste on vuoden 2016 helmikuuhun nähden laskenut 0,2%. Näistä pitkäaikaistyöttömiä eli yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli 117 300, mikä on 4 700 vähemmän verrattuna samaan hetkeen vuotta aikaisemmin. (Findikaattori 2017a; Findikaattori 2017b.)

Seuraavalla sivulla näkyvässä Tilastokeskuksen laatimassa kaaviossa on esitetty työttömyysasteen kehitys Suomessa vuosien 1989-2017 aikana. Tästä voimme todeta, että viimeisten viiden vuoden ajalta tarkasteltuna on työttömyysaste ollut huipussaan vuonna 2015. Samalla tasolla työttömyysaste on tätä edeltäneen kerran ollut vuonna 2002. Nyt työttömyysaste on kahden viimeisen vuoden kuluessa ollut laskevaan suuntaan, mutta samalla pitkäaikaistyöttömien sekä muiden vaikeasti työllistyvien osuus on ollut varsin tasaisessa kasvussa.

Kuvio 1: Suomen työttömyysaste kuukausittaisella tasolla esitetynä vuosilta 1989-2017 (Findikaattori 2017a).

Alla esitetystä kuviosta voidaan tarkastella vielä konkreettisemmin, miten rakennetyöttömyys maassamme on kehittynyt viimeisen yhdenkymmenen vuoden kuluessa eli vuosien 2006 ja 2017 aikavälillä.

Kuvio 2: Suomen vaikeasti työllistyvien määrän kehitys vuosilta 2006-2017 (Findikaattori 2017b).

Joutuessaan tilanteeseen, jossa ihminen päätyy työttömäksi, päätyy hän yleensä arvioimaan omaa elämäänsä ja päämääriään uudestaan sekä määrittämään omaa asemaansa osana yhteiskuntaa. Mikäli työttömyyden ajanjakso pitkittyy, korostuvat tällöin entisestään omien henkisten sekä fyysisten tilojen määrittely. Sen lisäksi että työttömyys horjuttaa usein henkilön taloudellista turvallisuutta, on tällä ajan myötä vaikutuksia myös henkilön yleiseen hyvinvointiin sekä hänen muihin elämänhallinnan osa-alueisiin. Kun normaalin työarjen luoma turvallisuus sekä työelämän luomat sosiaaliset suhteet katkeavat työttömyyden kohdatessa, ulkopuolisten suhteiden merkitys kasvaa entisestään työttömyydestä selviytymisessä. Mikäli työttömällä ei ole omia läheisiä, kuten perhettä tai ystäviä, joihin tukeutua, korostuvat näissä tilanteissa mahdollisuudet osallistua johonkin yhteisölliseen toimintaan ja saada näin luotua uusia sosiaalisia kontakteja. (Hietaniemi 2004, 1, 9.)

Palkkatyömarkkinoilla työttömän työllistymisen mahdollisuuksia tarkasteltaessa keskeisimpinä ominaisuuksina voidaan pitää työttömän työnhakijan ikää, sukupuolta sekä koulutuksen tasoa. Näiden lisäksi työllistymistä voivat vaikeuttaa hakijan mahdollinen etninen tausta, vammautuminen tai jokin muu vajaakuntoisuus, tai työnhakijalla mahdollisesti olevat päihdeongelmat. (Hietaniemi 2004, 9.)

Mitä pidempään työttömyys on kestänyt, ja mitä iäkkäämpiä työttömät työnhakijat ovat, sitä helpommin he voivat joutua syrjäytymisuhan alle. Ikäsyrjinnän alle työllistymisessä voivat joutua myös keski-ikä saavuttaneet henkilöt siitakin huolimatta, että he olisivat täysin terveitä sekä koulutettuja. Taustalla on vahva uskomus siitä, että keski-ikä ylittäneiden henkilöiden jaksaminen työelämässä olisi jo huomattavasti heikentynyt ja näin uudelleen työllistymisen mahdollisuudet heikkenevät iän myötä, kun töihin palkataan nuorempia henkilöitä. Huomion arvoista on myös, ettei nyky maailmassamme korkeamman tason tutkintotodistuksetkaan ole tae varmasta työpaikasta, mikä osaltaan todentaa sen, että työn saaminen on myös koulutetuille haastavaa, joten vielä haastavampaa se on henkilöille, jotka eivät ole yhtä pitkälle koulutettuja. Rakenteet työmarkkinoilla muuttuvat koko ajan kiihtyvään tahtiin, ja näin myös työvoiman osaamisvaatimuksen lisääntyvät jatkuvasti ja samalla muuttavat muotoaan sen mukaan miten vanhoja työtehtäviä katoaa kokonaan ja uusia syntyy. Suuren syrjäytymisuhan alla ovat koulutustaustoista riippumatta ikääntyvien henkilöiden rinnalla myös usein etnisen taustan omaavat maahanmuuttajat sekä vajaakuntoiset henkilöt. (Hietaniemi 2004, 9-11, 13.)

Kuten jo aikaisemmin totesimme, kasvaa ulkopuolisten suhteiden merkitys työttömän arjessa työelämän luomien suhteiden katketessa tai muuttuessa. Työttömyys on usein henkisesti varsin raskasta aikaa, ja ajan myötä tämä alkaa helposti vaikuttamaan heikentävästi työttömän elämäntapoihin sekä yleiseen terveydentilaan, varsinkin jo hieman iäkkäämpien työttömien kohdalla. Työpaikan menetys jättää yleensä aukon henkilön arkeen, mutta työttömyydestä huolimatta aktiivisena pysyvä työtön myös todennäköisemmin selviytyy paremmin työttö-

myysajastaan verrattuna henkilöön, joka niin sanotusti lamaantuu työttömyyden myötä eikä saa mitään aikaiseksi. Pitkittyneiden työttömyysaikojen seurauksena työttömän ammattitaito, jonka hän aikaisemman työkokemuksensa myötä on saanut hankittua, menettää ajan myötä arvoaan kiivaasti muuttuvilla työmarkkinoilla, ja uudelleen työllistyminen muuttuu tämän myötä haastavammaksi. Oma ammattitaitoaan olisi kuitenkin tärkeää ylläpitää myös työttömyysajanjaksojen aikana, ja työttömille olisikin tarjottava riittävät mahdollisuudet tähän. (Hietaniemi 2004, 12-13.)

Laki toimeentulotuesta (1412/1997) määrittää toimeentulotuen sellaiseksi viimesijassa myönnettäväksi taloudellisen toimeentulon turvaksi henkilölle ja hänen perheelleen, joilla on muuten erilaisten taustojen kautta taloudellisesti haastavaa selviytyä arjesta. Sosiaalihuoltoon kuuluvan toimeentulotuen tarkoituksena on lisäksi edesauttaa henkilön itsenäistä selviytymistä tulevaisuudessa. Toimeentulotuen suuruus on määritetty siten, että se kattaa sekä henkilön että hänen perheensä vähintään välttämättömäksi katsotun toimeentulon. Oikeus hakea toimeentulotukea on kaikilla, eikä sitä ole rajattu koskemaan vain jotain tiettyä ihmisryhmää. Toimeentulotukea taas voi saada henkilö, joka ei esimerkiksi ansiotyönsä tai yrittäjätoimintansa myötä voi saada tuloja kattamaan vähintään välttämättömänä katsottua toimeentuloa.

Alun perin toimeentulotukea ei ole tarkoitettu pidemmän ajanjakson taloudelliseksi tueksi, vaan tämän tarkoituksena päinvastoin olisi luoda mahdollisuus palauttaa henkilö mahdollisimman pian takaisin ansiotuloa tienaavien joukkoon. Kuitenkin pitkäaikaistyöttömien määrien kasvaessa on toimeentulotuesta tullut yhä useammille yksin eläville sekä perheellisille pidemmän ajanjakson aikainen tuki. Vuonna 2014 koko maassa oli noin 253 000 kotitaloutta, jotka vastaanottivat toimeentulotukea. Tämä oli 3,1% enemmän kuin tätä edeltävänä vuotena. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 11.)

Vaikka toimeentulotuen tarkoituksena on turvata vähintään välttämättömäksi katsottu toimeentulo, ei tämä yksinään usein riitä kattamaan kaikkia todellisia kuluja. Varsinkin pääkaupunkiseudulla, sekä muissa kasvukaupungeissa jo asumiskulujen osuus vie koko ajan suurempaa osuutta kuukausittaisista tuloista asuntojen suuren kysynnän vuoksi nousseiden hintojen takia, eikä näin esimerkiksi vaadittavan ravinnon hankintaan välttämättä jää tarpeeksi varoja kattamaan koko kuukauden tarpeita.

Kuitenkin, vaikka yhteiskuntamme omalta osaltaan huolehtii jokaisen henkilön vähintään välttämättömästä toimeentulosta, on sekä kansantaloutemme kannalta, että henkilön henkisen sekä fyysisen hyvinvoinnin kannalta tärkeää, että hänellä olisi mahdollisuus tehdä töitä ja näin ansaita itse elantonsa ja voida täysin itsenäisesti huolehtia omista menoistaan. (Arajärvi & Särkelä 2008, 29.)

2.2 Ruokahävikki

Ruokahävikillä tarkoitetaan alun perin syömäkelpoiseksi tuotettua ruokaa, joka syystä tai toisesta päättyy lopulta roskikseen tai biojätteeksi. Ruokahävikiksi ei lasketa syömäkelpoisten ruokien syömäkelvottomia osia, kuten esimerkiksi luita tai hedelmien ja vihannesten kuoria. Puhuttaessa tällaisesta alun alkaenkin syömäkelvottomasta ruokajätteestä, voidaan tällaista jätettä kutsua myös väistämättä syntyväksi ruokajätteeksi.

Sen sijaan esimerkkejä ruokahävikistä voivat olla erilaiset pilaantuneet tai kuljetuksessa vaurioituneet hedelmät, väärin säilytettynä kuivunut leipä tai aterialta tähteeksi jäänyt ruoka. Tällainen vältettävissä oleva ruokajäte on siis syntynyt vääränlaisen toiminnan seurauksena, jonka synty voitaisiin välttää, mikäli toimittaisiin toisin. (Koivupuro, Jalkanen, Katajajuuri, Reinikainen & Silvennoinen 2010, 9.)

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen Foodspill-tutkimuksessa 2010-2012 tutkittiin hieman tarkemmin suomalaisten ruokakauppojen sekä elintarviketeollisuuden aiheuttamia ruokahävikimääriä. Tämän tutkimuksen kautta saatujen tulosten valossa suomalaisten vähittäiskauppojen sekä tukkukauppojen ruokahävikin arvioitiin olevan vuositasolla noin 65-75 miljoonaa kiloa mikä olisi keskiarvoisesti jokaista meitä suomalaista kohden jaettuna noin 12-14 kiloa vuodessa hengeltä. Eniten hävikkiä muodostuu tuoretuotteita joihin lukeutuvat leivät, vihannekset sekä hedelmät. Myös tuoreesta lihasta sekä kalasta, erilaisista maitotuotteista sekä valmisruoista syntyy hävikkiä. Sanomattakin selvänä voidaan pitää, että vähiten ruokahävikkiä syntyy erilaisista kuivat tuotteista, säilykkeistä sekä pakasteista. Suomalaisten elintarviketeollisuuden toimialojen ruokahävikin taas arvioitiin tämän tutkimuksen kautta saatujen tulosten perusteella olevan keskimäärin noin 3% kokonaistuotantovolyymistä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ihmisravinnoksi soveltuvia elintarvikemateriaaleja päättyy vuosittain jätteeksi noin 75-140 miljoonaa kiloa sen sijaan, että niistä valmistuisi valmiita elintarviketuotteita tai että ne päätyisivät johonkin muuhun hyötykäyttöön kuten esimerkiksi eläinten rehuksi. Näitä lukemia tarkasteltaessa on kuitenkin huomion arvoista myös se, että eri toimialojen tuotantovolyymien kesken on suuria eroja, ja tätä kautta myös eri toimialoilla syntyneissä hävikkivolyymeissa on tämän myötä myös eroavaisuuksia. (Silvennoinen, Koivupuro, Katajajuuri, Jalkanen & Reinikainen 2012, 32.)

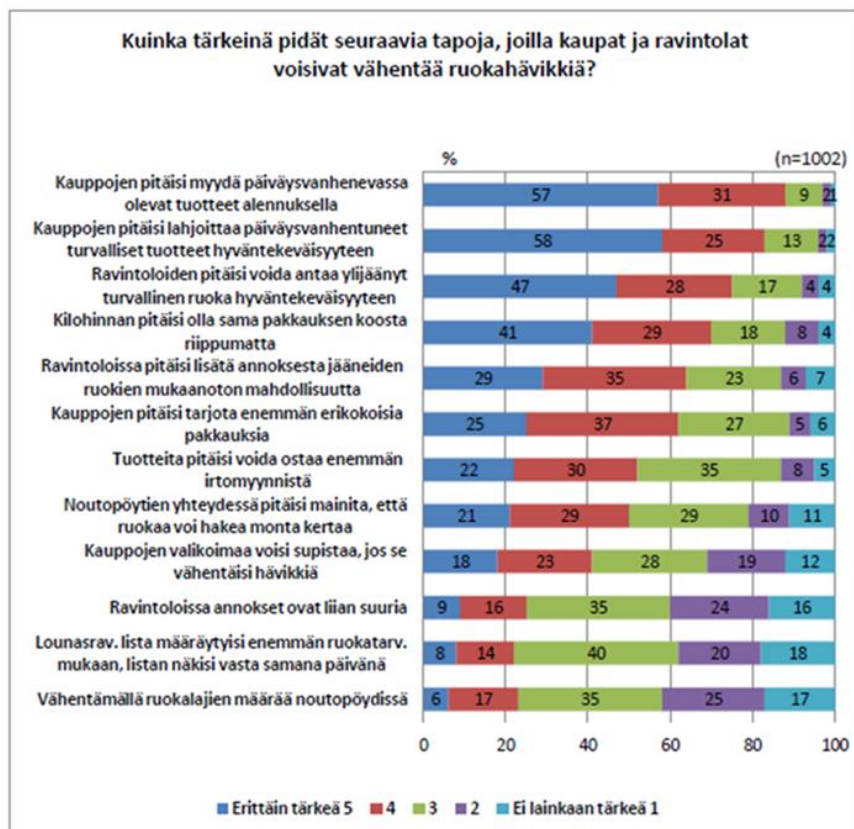
Hävikin vähentäminen ruokakaupoissa ei aina ole niin yksinkertaista, sillä kauppojen toiminnan tavoitteena kuitenkin monen muun toimialan yrityksen tavoin on myynnin sekä voiton maksimoiminen, eikä ruokahävikin minimoiminen aina ole niin helppoa saada menemään yksiin tämän päämäärän kanssa. Kustannustehokkuuden kannalta ruokakaupankin on kuitenkin kannattavaa pitää muodostuvan ruokahävikin määrä niin vähäisenä kuin vain tilanteen mukaan on mahdollista, sillä muuten tämä näkyy suoraan ruokakaupan jätteenhuoltokustannuksissa. Kuitenkin erilaiset tilausjärjestelmät ovat koko ajan tehostuneet kuluvien vuosien aika-

na sekä tulleet suurelta osin sähköisiksi ja samalla myös logistiikkaa ollaan saatu koko ajan tehokkaammaksi, jolloin nämä ovat myös mahdollistaneet ruokakauppojen jätemäärien laskusuunnan sekä syntyvän ruokahävikin pienenemisen. Haastavimmat tuotteet ruokahävikin pienentämisen suhteet ovat erilaiset tuoretuotteet, ”parasta ennen”/”viimeinen käyttöpäivä”-merkinnän sisältävät tuotteet, sekä tuotteet joiden ulkonäön ja virheettömyyden osalta on tietyt vaatimukset. Pakkaamattomat leivät sekä erilaiset leivonnaiset myydään usein irtomyyntinä, ja koska tällaiset tuotteet kuivuvat varsin nopeasti, ei näitä myydä enää seuraavana päivänä. Tällöin kyseiset tuotteet eivät enää täytä asiakkaiden määrittämiä laatuodotuksia vaan ne heitetään päivän päätteeksi pois. Asiakkaat kuitenkin odottavat saavansa tuoretuotteita tuoreina koko kauppojen aukioloaikojen ajan ja tämä luokin kauppiaille haasteita meikin arvioimisen suhteen. Kuluttajien käyttäytyminen voi olla arvaamatonta esimerkiksi ulkoisten tekijöiden aiheuttamien muutosten seurauksena, jolloin myös myynnin ennakoiminen voi olla vaikeaa. Erilaisten hedelmien osalta poikkeavuus tuotteen värissä, esimerkiksi tummentumat, tai muodossa aiheuttavat taas sen, ettei tuote mene myydyksi, vaikka se muuten vielä täysin syömäkelpoinen voisikin olla. Hedelmiä ja vihanneksia myös laitetaan usein esille suuria määriä kerrallaan, jolloin osa voi päästä pilaantumaan, mikäli menekki ei ole arvioidun mukainen. Kun tasapainotila löydetään, ollaan kuluttajien toiveiden täyttämässä tällöin onnistuttu ruokahävikin minimoimisen rinnalla. (Silvennoinen ym. 2012, 36.)

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen julkaiseman vuonna 2013 toteutetun KURU-hankkeen tavoitteena oli saada muodostettua vielä tarkempaa kuvaa kuluttajien muodostamasta ruokahävikistä, eli mitkä ovat syntyneen ruokahävikin taustalla olevat syyt siihen miksi sitä kotitalouksissa syntyy, ja miten paljon sitä määrällisesti kotitalouksissa keskimäärin vuositasolla syntyy. Tarkoituksena oli myös täydentää Foodspill 2010-2012-tutkimuksesta saatuja tuloksia ruokahävikin määriin liittyen sekä tarkentaa niitä syitä, joiden seurauksena ruokahävikkiä suomalaisessa elintarvikeketjussa syntyy. Tässä tutkimuksessa kartoitettiin myös kuluttajien omia näkemyksiä siitä, miten elintarvikekaupat sekä ravintolat voisivat tehokkaammin vähentää syntyvän ruokahävikin määrää ja miten syntynyttä ruokahävikkiä voitaisiin vielä pysyvä hyödyntämään sen sijaan että se vain päätyisi suoraan jätteeksi. (Silvennoinen, Pinolehto, Korhonen, Riipi & Katajajuuri 2013, 3.)

Alla olevassa kuviossa on esitetty Foodspill 2010-2012 tutkimuksen kautta saatuja vastauksia ruokahävikin vähentämiseen ja hyödyntämiseen liittyen.

Kuvio 3: Ruokahävikin vähentämisen keinot (Silvennoinen ym. 2013, 39).

Kuluttajilta saatujen vastausten valossa voimme todeta, että suuri osa tutkimuksessa mukana olleista on sitä mieltä, että sekä ruokakaupoissa että ravintoloissa muodostunutta ruokahävikkiä tulisi hyödyntää hyväntekeväisyydessä sekä myydä lähellä ”parasta ennen”-päiväystä olevia tuotteita entistä useammin alennettuna jolloin jo hieman heikomman laatuisetkin tuotteet menisivät varmemmin kaupaksi ja lopulta kuluttajien ravinnoksi suoraan jätteeksi päättymisen sijaan. Varsinkin pienituloisemmat suosivat usein tämän kaltaisia alennuksia, eivätkä ole yhtä vaativia tuotteen laadun tai jäljellä olevan säilyvyysajan suhteen, sillä heillä ei talouden puolesta siihen aina ole mahdollisuutta.

Ruokahävikin määrä on ongelma sekä eettisesti, ekologisesti että taloudellisesti. Kun tarkastellaan ruoan tuotannosta aiheutuneita kasvihuonepäästöjä, on niiden osuus 25 prosenttia kaikista kulutuksen aiheuttamista kasvihuonepäästöistä. Kuitenkin eri ruoka-aineiden tuottamisesta aiheutuvien ympäristövaikutusten laajuudessa on eroja, eläinperäisten tuotteiden tuotannosta aiheutuu enemmän raskaita ympäristöä kohtaan verrattuna kasvikunnan tuotteiden tuotantoon. Euromääräisesti tarkasteltuna suomalaiset kotitaloudet heittävät ruokaa vuosittain pois jopa 500 miljoonan euron arvosta. Tämä on noin puolet enemmän verrattuna esimerkiksi kauppojen pois heittämien ruokien määrään. Havainnollistavana vertailukuvana voidaankin sanoa, että suomalaisten kotitalouksien aiheuttaman ruokajätteen määrä vastaa

noin 100 000 henkilöauton hiilidioksidipäästöjä. Kun syömäkelpoista ruokaa heitetään tällaisia määriä roskiin, ovat kaikki ympäristöä rasittavat ruoan tuotannosta aiheutuneet ympäristövai-
kutukset syntyneet täysin turhaan. (Ruokahävikki suomessa 2016; Kuluttajaliitto 2016.)

Ranskassa ruokahävikin säätelyyn on puututtu jo jopa lainsäädännön kautta. Kyseisessä maassa on säädetty laki, joka velvoittaa kauppoja lahjoittamaan heiltä ylijääneet ruoat joko hyväntekeväisyyteen, eläinten rehuksi tai kompostoitavaksi. Suomessa ei kuitenkaan uskota lisääntyvän säätelyn olevan tehokkain tapa ruokahävikin torjumisessa. (Turtola 2015.)

2.3 Sosiaalinen ruokakauppa

Suomessa sosiaalisia ruokakauppoja ei ainakaan vielä toistaiseksi ole olemassa yhtäkään, ja pohjoismaidenkin ensimmäinen sosiaalinen ruokakauppa perustettiin vasta vuoden 2015 loppupuolella. Muualla päin Eurooppaa sosiaalisia ruokakauppoja on kuitenkin ollut olemassa jo vuosikymmenten ajan, sillä sosiaalisten ruokakauppojen käsite kehitettiin ranskassa jo 1980-luvun loppupuolen aikoihin. Nykypäivän voittoa tavoittelemattomien sekä kunnallisten laitosten tarjoamien nykyaikaisten elintarvikeavun toimintojen peruskäsitteen synty johtaa juurensa vieläkin pidemmän ajanjakson päähän, sillä tämä käsite on alkanut kehittyä 1960-luvun lopun Yhdysvalloissa John von Hengelin toimesta. John oli tuohon aikaan vapaaehtoistyöntekijänä paikallisessa ruokalassa, ja totesi kerran, että vaikka tuntui olevan haastavaa saada ruokaa riittämään kaikille ihmisille, heittivät paikalliset ravintolat sekä marketit silti ruokaa pois pienten elintarvikkeissa olleiden vikojen seurauksena. Hän lähti tämän havainnon seurauksena rakentamaan yhteistyötä paikallisten yritysten kanssa ja pian ensimmäinen niin sanottu ruokapankki saikin jo alkunsa. Euroopan ensimmäinen ruokapankki sen sijaan perustettiin vuonna 1986 Pariisiin, ja vuonna 2015 ruokapankkeja toimi yhteensä jo 21 Euroopan maassa. Sosiaalisten ruokakauppojen myymälöitä taas on arvioitu vuonna 2013 olleen toiminnassa yli 1000 kappaletta eri Euroopan maissa kuten esimerkiksi Belgiassa, Englannissa, Espanjassa, Itävallassa, Luxemburgissa, Saksassa, Sveitsissä sekä Romaniassa. (Schneider, Scherhufer, Montoux, Gheoldus, o'Connor & Derain 2015, 12-13.)

Ympäri maailman on olemassa monenlaista ruoka-apua tarjoavia toimijoita ja toimintoja, kuten ruokapankkeja, ruoanjakelupisteitä, ruokaan liittyviä pelastusohjelmia, vähäosaisille järjestettäviä ruokailuja ja niin edelleen. Sosiaalisen ruokakaupan voitaisiin tässä katsoa sijoituvan vähäosaisille järjestettävien ruokailujen ja perinteisten vähittäiskauppojen välimaastoon. Sosiaalisella ruokakaupalla tai supermarketilla tarkoitetaan siis elintarvikemyymälää, joka on useimmiten rajoitettu koskemaan tiettyjä jäseneksi rekisteröityjä ihmisiä (jotka täyttävät tietyt taloudellisen epävarmuuden kriteerit) ja jossa myydään tällaisille henkilöille useimmiten ylijäämänä uudelleenjakoon luovutettua ruokaa alennettuun hintaan. Tällaisten sosiaalisten ruokakauppojen kyljessä saattaa myös usein sijaita pieni kahvila, jonka tarkoituk-

sena on edistää heidän asiakkaidensa sosiaalista vuorovaikutusta. Sosiaalisten ruokakauppojen pyrkimyksenä on siis tavoittaa ja tyydyttää köyhemmän, helposti syrjäytyvän väestön tarpeita. Osalla köyhemmästä väestöstä on kyllä jonkinlaisia tuloja, mutta heidän saamansa tulot ovat suuruudeltaan sellaisia, etteivät ne täysimääräisesti riitä kattamaan köyhien kotitalouksien kuukausittaisia kuluja. Sen lisäksi että sosiaalisten ruokakauppojen pyrkimyksenä on osaltaan auttaa kuukausittaisten kulujen kattamisessa ilman, että kenenkään tarvitsisi kohtuuttomissa määrin nipistää saatavan ravinnon määrästä, mahdollistaa tämä myös köyhempien arvokkuuden säilyttämisen. Vähävaraisille henkilöille voi olla hyvin merkityksellistä, että he voivat itse ostaa itselleen sekä mahdolliselle perheelleen ruokaa kuten kuka tahansa muikin ihminen, vaikkakin alennettuun hintaan, eivätkä näin joudu olemaan täysin riippuvaisia perinteisestä ruoka-apua tarjoavasta hyväntekeväisyydestä. Kun ruokaa on pystytty hankkimaan selvästi alennettuun hintaan, jää vähävaraisiin kotitalouksiin näin ollen enemmän rahaa kattamaan muita kuukausittaisia kulujaan ja pakollisia laskuja. Tämä antaa myös enemmän joustoa talouteen mahdollisia yllättäviä menoja ajatellen eikä velaksi eläminen ole tällöin ensimmäisenä vaihtoehtona yllättävistä talousmenoista selviytymiseen. (Schneider ym. 2015, 10.)

EU:n (2015) teettämässä tutkimuksessa tavoitteena oli analysoida eri jäsenmaiden kokemuksia sosiaalisista ruokakaupoista sekä niiden toiminnasta, ja tämän lisäksi tunnistaa erilaisia toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä eri maissa toimivien sosiaalisten markettien välillä. Tämän EU:n tutkimuksen tavoitteena oli myös luoda niin sanottu tietopaketti helpottamaan sosiaalisten ruokakauppojen konseptin laajenemista uusille alueille tai uusiin maihin. Tutkimukseen oli valittu mukaan viisi Euroopan maata, joissa sosiaalisten supermarkettien konsepti on jo vakiintunutta ja nämä tutkimuksessa mukana olevat maat ovat Itävalta, Saksa, Sveitsi ja Iso-Britannia. (Schneider ym. 2015, 6-7, 13.)

Seuraavalla sivulla olevassa taulukossa on esitettyä vielä tarkempia maakohtaisia sosiaalisten ruokakauppojen kappalemääriä näiden tutkimukseen valikoitujen maiden osalta, ja näiden lukemien valossa voimme todeta kuinka yleisiä sosiaaliset ruokakaupat tänä päivänä ovat esimerkiksi Ranskassa tai Saksassa. Ranskassa sosiaalisten ruokakauppojen konsepti muodostui 1980-luvun lopulla, ja Saksassa taas ensimmäinen CariSatt Market-nimellä toimiva sosiaalinen ruokakauppa on avattu vuonna 1996. Vaikka Iso-Britanniassa jaetaan ruokaa uudelleen ihmisravinnoksi noin 6000 tonnia eri hyväntekeväisyysjärjestöjen kautta, ruoan uudelleenjakaminen sosiaalisten supermarkettien kautta on kyseisessä maassa vielä varsin uusi juttu, sillä Iso-Britannian ensimmäinen sosiaalinen ruokakauppa ("Community Shop") on perustettu vasta vuonna 2013.

Maa	arvioitu sosiaalisten ruokakauppojen määrä
Itävalta	80
Saksa	640
Sveitsi	134
Ranska	700
Iso-Britannia	2

Taulukko 2: Sosiaalisten ruokakauppojen arvioidut määrät viidessä eri Euroopan maassa (Schneider ym. 2015, 13).

Näiden viiden eri maan sosiaalisten markettien konsepteja vertaillen sekä samanlaisuuksia, että myös eroavaisuuksia löytyi. Perusajatus taustalla on kuitenkin kaikilla sama, eli mahdollistaa ylijäämäruoan myymisen taloudellisesti tiukemmalla eläville alennettuun hintaan. Keskiarvoisesti näissä viidessä eri maassa toimivissa sosiaalisissa ruokakaupoissa myynnissä olevien tuotteiden hinnat olivat noin 10-30% normaalihinnoista. Seuraavaksi tarkastelen hieman tarkemmin EU:n teettämän tutkimuksen pohjalta näiden eri maiden sosiaalisten ruokakauppojen toimintamallien pääpiirteitä, jonka jälkeen on myös helpompi saada yleiskatsaus samanlaisuuksista sekä eroavaisuuksista näiden välillä.

Itävallassa ensimmäinen SOMA-niminen sosiaalinen marketti on perustettu vuonna 1999, ja vuonna 2015 sosiaalisia supermarketteja löytyy itävallasta n. 80 kappaletta. Suurin osa näistä on kooltaan pienempiä toimijoita, joiden lisäksi on vain muutamia isompia liikkeitä. Näissä ylijäämäruokaa myydään keskimäärin kolmasosa normaalihintaa halvemmalla. Elintarvikkeiden lisäksi suurin osa sosiaalisista marketeista myy myös joitain muita tuotteita kuin elintarvikkeita. Jäsenten rekisteröinnin suhteen käytössä on erilaisia toteutustapoja. Joillain liikkeistä on omat rekisteröintiprosessinsa, ja toiset taas ovat tiiviimmässä yhteistyössä paikallisten sosiaalitoimistojen kanssa. Kaikilla on kuitenkin käytössään jäsenkortti, ja jäsenten kriteerien täytyminen tarkastetaan vuosittain. Jäsenten hyväksymisen rajana käytetään yleisesti Itävallan virallista köyhyystasoa. Pääasialliset liiketoiminnasta aiheutuvat kulut ovat henkilöstökulut sekä yleiset hallinnointikulut. Rahoittajina toimivat pääasiallisesti julkiset laitokset, kuten liittovaltiot sekä kunnat. Näiden lisäksi rahoituksen lähteinä ovat myös erilaiset hyväntekeväisyysjärjestöjen lahjoitukset. Tällaisia rahoitusta lahjoittavia hyväntekeväisyysjärjestöjä voivat olla esimerkiksi erilaiset rekisteröidyt yhdistykset tai seurakunnat sekä Itävallan julkinen työvoimapalvelu. Näistä viimeisin suuntaa rahoituksena pääasiallisesti henkilöstökulujen kattamiseen. (Schneider ym. 2015, 19.)

Liikkeiden aukioloajat ovat keskimäärin lyhyempiä kuin normaaleissa supermarketteissa ja vapaaehtoistyöntekijöiden rooli on hyvin merkittävässä asemassa. Vuonna 2010 vapaaehtoisten osuus koko henkilökuntamäärästä oli 60%, kun taas kokoaikatyössä olevien osuus oli vain 2%.

Osa sosiaalisista ruokakaupoista toimii myös sosiaalisina yrityksinä ja keskittyvät siis näin vielä laajemman sosiaalisen hyödyn tuottamiseen palkaten muun muassa pitkäaikaistyöttömiä sekä vajaakuntoisia. (Schneider ym. 2015, 19-20.)

Itävallassa ei ole olemassa erillistä lakia säätelemään elintarvikkeiden uudelleenjakamista, vaan sosiaaliset ruokakauppojen on otettava samanlainen vastuu toiminnassaan kuin kaikkien muidenkin elintarvikealan yritysten. Sosiaalisten ruokakauppojen on kuitenkin usein allekirjoitettava erilaisia sopimuksia ylijäämäruokaa lahjoittavien tahojen kanssa, että sosiaaliset ruokakaupat ottavat täyden vastuun ruokatuotteista niiden siirtymisen jälkeen. Jotkut sosiaaliset ruokakaupat voivat myös pyytää asiakkaitaan allekirjoittamaan sopimuksen, jossa asiakkaat ottavat vastuun tarkastaa elintarvikkeiden syömäkelpoisuus ja että he käyttävät ostamansa elintarvikkeet mahdollisimman nopeasti. (Schneider ym. 2015, 20.)

Saksassa suurin osa sosiaalisista ruokakaupoista toimii ”Bundesverband Deutsche Tafel”-nimisen organisaation alla. Muutamia pieniä sosiaalisia ruokakauppoja saattaa olla, jotka toimivat tästä organisaatiosta erillisinä. Rahoituksen lähteet ovat varsin samanlaisia kuin Itävallassakin, ja suurin osa kustannuksista on katettu yksityisten lahjoitusten sekä sponsorointien kautta. (Schneider ym. 2015, 30.)

Niin sanotut Tafel sosiaaliset supermarketit toimivat hyvin pitkälle samoin periaattein kuin normaalitkin supermarketit. Näiden lisäksi on myös olemassa palvelutiskeistä muodostuvia sosiaalisia ruokakauppoja, joissa asiakkaat käyvät eri palvelutiskeiltä hakemassa eri tuoteryhmien tuotteita, ja tiskeillä palvelemissa olevat vapaaehtoistyöntekijät tarjoavat tuotteita rajoitetun määrän. Tällaiset palvelutiskein toimivat sosiaaliset ruokakaupat ovat auki yleensä vain noin kerran viikossa, kun Tafel-liikkeet taas ovat auki useina päivinä viikossa. Toiminta tukeutuukin myös Saksassa hyvin vahvasti vapaaehtoistyöntekijöihin. Näiden kahden lisäksi on myös vielä enemmän pilottina oleva, toistaiseksi hyvin rajoitetussa käytössä oleva kuljetuspalvelu, joka on suunnattu palvelemaan ensisijaisesti henkilöitä, joiden on vaikea liikkua tai joilla on jokin vamma. Myynnissä olevat tuotteet myydään tyypillisesti 10-30% normaalihintoja halvemmalla. Tämän lisäksi vaihtoehtoisena mallina on myydä koko ostoskori esimerkiksi 1€ tai 1,50€ hintaan. (Schneider ym. 2015, 30.)

Itävallan tavoin myöskään Saksassa ei ole olemassa erillistä lakia säätelemään elintarvikkeiden uudelleenjakamista, vaan sosiaaliset ruokakauppojen on otettava samanlainen vastuu toiminnassaan kuin kaikkien muidenkin elintarvikealan yritysten. Mielenkiintoista on, että elintarvikkeiden uudelleenjakamisen rinnalla Tafel sosiaaliset ruokakaupat tarjoavat myös erilaisia aktiviteetteja asiakkailleen, kuten esimerkiksi kokkaustunteja tai valvottua vapaaajan tekemistä koululaisille. Nämä palvelut ovat usein toteutettu yhteistyössä muiden järjestöjen kanssa, kuten esimerkiksi erityiskoulujen tai sosiaalitoimen kanssa. (Schneider ym. 2015, 30.)

Sveitsissä sosiaalisia ruokakauppoja (Caritas Markt) on suhteessa varsin vähän, mutta näiden lisäksi maassa toimii noin 110 paikkaa, joissa elintarvikkeita jaetaan. Caritas Markt-liikkeet ovat yleensä auki useina päivinä viikossa, kun taas muut tahot jakavat elintarvikkeita yleensä kerran viikossa. Sosiaalisissa ruokakaupoissa käyvä asiakaskunta koostuu pääasiassa yksinhuoltajista sekä perheistä, joissa on useampia lapsia ruokittavana, ja näiden lisäksi myös pitkäaikaistyöttömistä sekä henkilöistä jotka ovat työllistettyjä epävarmojen sopimusten kautta. Jäsenkortit sosiaalisiin ruokakauppoihin jaetaan Caritas Markt-toimistosihteerien, sosiaaliviranomaisten, muiden toimistojen tai sosiaalijärjestöjen kautta. Jäsenkortteja on rajoitettu määrä jokaista jäsenyysasioita käsittelevää tahoa varten, ja jäsenyyden ehtojen täytyminen tarkastetaan kerran vuodessa. Sosiaalisia ruokakauppoja varten on myös perustettu keskitetty koordinoitakeskus helpottamaan näiden toimintaa ja ruoan uudelleenjakoa. Yksityiskohdat maassa toimivien eri sosiaalisten ruokakauppojen mallien kesken vaihtelevat. Joissain liikkeissä asiakkaita palvellaan vapaaehtoisten toimesta, jotka antavat asiakkaille elintarvikkeita mukaan, kun taas toisissa asiakkaat saavat vapaammin itse valita eri tuotteiden välillä, mutta ostosten teko on rajattu esimerkiksi kerran viikkoon. Tuotteita myydään todella alhaiseen hintaan, keskimäärin 50-75% normaalihinnoista. Joitain tuotteita voidaan lahjoittaa myös ilmaiseksi. (Schneider ym. 2015, 34.)

Myös Sveitsissä kaikilla elintarvikealan yrityksillä on sama vastuu toiminnoissaan, eikä elintarvikkeiden uudelleenjakelua säädellä erillisten lakien kautta. Toimintakulujen kattamisen osalta eroa on kuitenkin hieman esimerkiksi Saksaan ja Itävaltaan, sillä Sveitsissä sosiaalisten ruokakauppojen toiminnasta aiheutuvat kulut katetaan yleisimmin tuotteiden myynnistä saaduilla tuotoilla, mutta tämän lisäksi kyllä myös ulkopuolisten tahojen kautta saaduilla rahoituksilla. Julkisten tahojen viranomaiset tukevat toimintaa hyvin minimaalisesti. Myös Sveitsissä henkilökunta koostuu pääasiassa vapaaehtoistyöntekijöistä, mutta näiden lisäksi osa henkilökunnasta on myös palkattuja. Caritas Markt-liikkeet työllistävät myös entisiä työttömiä, jotka ovat osa työllistämisohjelmia. (Schneider ym. 2015, 34.)

Ranskassa sosiaaliset ruokakaupat ovat paikallisia myymälöitä, joita kutsutaan ”sosiaalisuuden ja solidaarisuuden myymälöiksi”. Näissä matalatuloiset ihmiset voivat ostaa päivittäistavaroita keskimäärin 10-20% normaaleista vähittäismyyntihinnoista. Sosiaalisen ruokakaupan tarkoituksiksi määritellään ruoka-avun tarjoaminen ihmisarvoa sekä jäsenten vapautta kunnioittaen, ja antaa apua ihmisille uudelleensopeutumisessa työyhteiskuntaan. Myös ranskassa on vahvaa yhteistyötä paikallisten sosiaalipalveluiden kanssa, joiden kanssa myös tarkastetaan hakemukset sekä päätetään jokaisen jäsenyyden hakijan kohdalla sen ajanjakson pituus, jonka ajan kullakin edunsaajalla on oikeus asioida kaupoissa. Keskimäärin kaupoissa käydään säännöllisesti esimerkiksi kerran viikossa noin 2-3 kuukauden ajan, mutta ajanjaksoa on mahdollista pidentää myös 6 tai jopa 12 kuukauteen. Tämä määritetään siis aina täysin tapauskohtaisesti. (Schneider ym. 2015, 38.)

Myös ranskassa useimmat myymälät tarjoavat erilaisia ohjeispalveluita ja aktiviteetteja asiakkailleen tarkoituksenaan edistää sosiaalisten suhteiden uusitumista ja tämän lisäksi rikkoa rakenteellista eristäytymistä. Muista vertailun alla olleista maista poiketen ranskassa on joissain myymälöissä myös paikallisten sosiaalipalveluiden vahvaa esilletuomista. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että paikallisten sosiaalityöntekijöiden sallitaan tulla niin sanotusti fyysisesti saataville kaappoihin kerran tai pari viikossa, ja asiakkaat voivat tällöin saada esimerkiksi ohjeistusta ja hallinnollista tukea joko työn löytämisessä tai esimerkiksi oman talouden budjetin hallinnassa. (Schneider ym. 2015, 38.)

Ranskasta löytyy täydennyksenä Euroopan ruokaan liittyviin lakeihin myös yksi Euroopan houkuttelevimmista verokannustimista ruokalahjoituksiin liittyen. Ylijäämäruokaa hyväntekeväisyytenä lahjoittavat yritykset nimittäin hyötyvät verohelpotuksia 60% osuuden verran lahjoituksen suuruudesta katsottuna, mutta ylärajana kuitenkin ollen 0,5% yhtiön liikevaihdosta. Ranskassa on myös julkaistu suuntaviivoja parhaiksi katsottujen käytäntöjen pohjalta helpottamaan elintarvikkeiden ylijäämän uudelleenjakoa. Tällaiset oppaat pyrkivät selkeyttämään kaikille elintarvikkeketjun toimijoille elintarvikkeiden lahjoituksiin liittyviä oikeudellisia sekä logistisia näkökulmia. (Schneider ym. 2015, 38.)

Kuten jo aikaisemmin tuli esille, ovat sosiaaliset ruokakaupat Iso-Britanniassa vielä varsin tuore ruoka-avun välittämisen muoto. Kyseisessä maassa näistä käytetään nimitystä Community Shops, ja nämä kaksi olemassa olevaa myymälää on perustettu sivuhaarana paljon laajemmalle levinneestä Company Shopin mallista. (Schneider ym. 2015, 44.)

Company Shop on perustettu vuonna 1985, ja toimii henkilökuntamyymälänä kolmessa eri elintarvikkeiden tuotantolaitoksessa jotka sijaitsevat eri puolilla maata. Nämä henkilökuntamyymälöinä toimivat liikkeet ovat mahdollistaneet Company Shopin yhteistyökumppaneiden työntekijöiden saamaan alennusta jopa 70% saakka kyseisissä henkilökuntamyymälöissä myytävistä päivittäistavaratuotteista, hygieniatuotteista, taloustavaroista, parfyymeistä sekä juomista. Kaikki liikkeissä myytävät elintarvikkeet ovat ylijäämää, jotka ovat pääasiassa muodostuneet kyseisten elintarvikkeiden tuotantolaitosten omassa tuotannossa. (Schneider ym. 2015, 44-45.)

Hyvin pitkälle toimintamalliltaan sosiaalisten supermarkettien kaltaista toimintaa on siis ollut Iso-Britanniassa jo varsin pitkäänkin, ainoana erona vain väestöryhmä jota Company Shopit palvelevat. Vaikka Company Shopin jäsenetkin ovat pääsääntöisesti olleet alhaisen tulotason työntekijöitä, tämä toimintamalli ei silti ollut vielä täysin suunnattu käsittelemään erityisiä sosiaalisia ongelmia tai Britannian tiettyjä väestöryhmiä koskevaa elintarvikepulaa.

Tämän myötä ensimmäinen sosiaalinen ruokakauppa, Community Shop, perustettiin viimein 2013 vuoden lopulla Yorkshireen, ja toinen noin vuotta myöhemmin joulukuussa 2014 Lontoon, jotta voitaisiin varmistua siitä, että myös heikommissa asemassa olevat ihmiset voisivat päästä hyötymään tästä toimintamallista. Community Shopin perustamiskulut on katettu Company Shopin toimesta. Tavoitteena on, että Community Shopien toimintakustannukset

olisivat kaupallisesti kestäviä Company Shopien tavoin. Ylijäämäruoan uudelleenjakaminen ei myöskään perustu ensisijaisesti hyväntekeväisyydelle, vaan Community Shopit ostavat ylijäämävarastoja eri toimijoilta, ja pyrkivät muuttamaan tämän kulun tuloksi myymällä nämä ylijäämäruoat eteenpäin sitä tarvitseville. Kuitenkin myös hyväntekeväisyyden kautta tehtyjä lahjoituksia otetaan vastaan, mikäli halukkaita on. Community Shopissa tuotteet myydään pääsääntöisesti hintaan, joka on 30% alennuksessa normaalihinnasta. (Schneider ym. 2015, 44-45.)

Jotta henkilö voisi hakea jäsenyyttä Community Shopiin, tulee hänen vastaanottaa jotain hallituksen tulosidonnaisista etuuksista, ja tämän lisäksi jäseneksi pyrkivän henkilön on osoitettava todellista tahtoa sekä sitoutumista järjestelmään. Yhtenä merkittävimpinä etuina nimitään Community Shopilla on, että jäsenet tekevät jokainen oman henkilökohtaisen kehityssuunnitelman kaupan puolelta tulevien ohjaajien avustuksella sekä tuella. Erityisesti tämän kehityssuunnitelman laatiminen keskittyy luottamuksen rakentamiselle, koulutukselle ja neuvoille työnhakua sekä haastattelutilanteita varten. Tämän kehityssuunnitelman konkreettista hyödyistä on myös saatu jo todisteita, sillä noin 1 viidestä jäsenestä jotka ovat tämän Community Shopin kautta tarjotun koulutuksen suorittaneet, ovat myös päässeet siirtymään työelämään. (Schneider ym. 2015, 44-46.)

Itävallan, Saksan, Sveitsin, Ranskan sekä Iso-Britannian sosiaalisten supermarkettien taustoja sekä toimintamalleja lähemmin tarkasteltua voidaan todeta, ettei todella ole vain yhtä tiettyä toimintamallia, jota voimme kutsua sosiaalisen supermarketin toiminnaksi. Kaikissa näistä viidestä maasta toiminta ei keskittynyt vain ylijäämäruoan myymiseen alennettuun hintaan vähäosaisille, vaan rinnalla oli paljon muuta toimintaa, joilla osaltaan voidaan tuottaa yhteistä sosiaalista hyvää. Osa myymälöistä toimivat sosiaalisina yrityksinä työllistäen toimintansa ohessa pitkäaikaistyöttömiä, vajaakuntoisia sekä muita, joilla on vaikeuksia päästä takaisin kiinni työelämään. Tästä poikkeuksena on Iso-Britannia, jossa ei juurikaan keskitytä itse työttömien, vajaakuntoisten ja muiden työllistämiseen Community Shopin toimesta, vaan sen sijaan pyrittiin antamaan vahva pohja tulevaisuuden työelämälle tarjoamalla jäsenille kattavan koulutusohjelman tukien ja auttaen. Tämän lisäksi kaikissa näistä viidestä maasta oli hyvin yleistä, että sosiaalisen ruokakaupan yhteydessä oli sosiaalinen kahvila, joka mahdollisti asiakkaiden keskinäisen vuorovaikutuksen kehittymisen. Myös erilaisia oheisaktiviteetteja monien maiden myymälöissä oli tarjolla, joka myös osaltaan aktivoi syrjäytyneitä. Voimme myös todeta, että sosiaalisissa ruokakaupoissa on hyvin yleistä myydä tuotteita 10-30% alennuksessa. Poikkeuksena tästä on Sveitsi, jonka sosiaalisissa ruokakaupoissa tuotteet voivat olla alennettu jopa 50-75% alkuperäisestä hinnasta.

2.3.1 Matmissionen - Pohjoismaiden ensimmäinen sosiaalinen ruokakauppa

Yhteinen Pöytä-hankkeen palveluesimiehen Hanna Kuisman mukaan parhaiten suomen ensimmäisen sosiaalisen ruokakaupan toimintamalliksi sopisi sama malli, joka on käytössä myös ruotsissa. Tämän takia tässä kohdassa tarkastellaan lähemmin Matmissionenin toiminnan yksityiskohtia.

Ruotsin ja samalla koko pohjoismaiden ensimmäinen sosiaalinen ruokakauppa perustettiin vuoden 2015 joulukuussa Rågsvedin kaupunginosaan Tukholmaan. Matmissionen-nimellä toimiva sosiaalinen ruokakauppa nousi nopeasti todelliseksi menestykseksi, ja he saivat lyhyen ajan sisällä 1200 uutta jäsentä. Matmissionen ehti kuitenkin olla toiminnassa vain 3 kuukautta ennen kuin liike tuhoutui niin pahoin tulipalossa, ettei toimintaa kyseisessä rakennuksessa voitu enää käynnistää uudestaan. Tästä alkaen Matmissionenin taustalla vaikuttava Stockholms Stadmission ja Axfood etsivät uutta sopivaa toimitilaa sosiaalisen ruokakaupan toiminnan jatkamiselle ja tärkeänä pidettiin sopivan tilan löytymistä niin pian kuin mahdollista, sillä heillä oli vahva näkemys siitä, kuinka monille Matmissionen on todelliseksi hyödyksi ja avuksi. Lopulta uusi sopiva toimitila löytyi Veddestasta Järfällän kunnasta Tukholman pohjoispuolelta, ja toiminta saatiin käynnistettyä uudestaan vuoden 2016 syyskuussa. (Matmissionen 2017.) (1)

Matmissionenin taustalla oleva Stockholms Stadmission on valtiosta, kunnasta tai kirkosta riippumaton aatteellinen organisaatio, joka toimii yhteistyössä kunnan, maakäräjien sekä muiden voittoa tavoittelemattomien järjestöjen kanssa. Toimintaa harjoitetaan lasten, nuorten ja vanhempien avuksi, ja kaikkien niiden jotka ovat kodittomia tai väärinkäytön kohteeksi joutuneita. Tämänkaltaisen toiminnan rinnalla harjoitetaan myös koulutustoimintaa sekä sosiaalisen yrittämisen toimintaa.

Henkilökuntana Stadmissionilla on sekä palkattua henkilökuntaa että vapaaehtoistyöntekijöitä. Toimintaa rahoitetaan saaduilla lahjoitusvaroilla, joita saadaan monilta eri tahoilta; yksityisiltä lahjoittajilta, seurakunnilta, yritysiltä, säätiöiltä, erilaisilta rahastoilta, tai valtion, kunnan tai maakäräjien myöntämien avustusten tai näiden liiketoiminnan kautta saatujen tuottojen muodossa. (Matmissionen 2017.) (1)

Stockholms Stadmissionin visiona on luoda kaikille inhimillisempi yhteiskunta ja antaa jokaiselle mahdollisuus muokata omaa elämäänsä. He haluavat omalla toiminnallaan varmistaa, että jokaisella olisi mahdollisuus terveydenhoitoon, asuntoon, kouluttautumiseen sekä päästä kiinni työelämään. Kun he saavat luotua yhä useammalle ihmiselle tunteen kyvykkyydestä vaikuttaa omaan sen hetkiseen elämäntilanteeseensa ja saada mahdollisuuden olla osallisina yhteiskunnassa, ovat he onnistuneet visiossaan luoda inhimillisempää yhteiskuntaa. (Stadmission 2017.)

2.4 Elintarvike-ala EU:ssa ja Suomessa

Elintarviketeollisuus on teollisuudenaloista Euroopan Unionin suurin, ja samalla yksi merkittävimmistä työllistäjistä. Merkittävimpinä tuottajamaina taas Euroopan elintarviketeollisuuden kannalta voidaan pitää Ranskaa, Espanjaa, Italiaa, Iso-Britanniaa sekä Saksaa. Merkittävimpinä tuoteryhminä taas kyseisen alueen elintarviketeollisuudessa ovat lihatuotteet, maitotuotteet, juomat, sekä niin sanotut muut tuotteet, joihin lukeutuvat leipomotuotteet, makeiset ja suklaateollisuus. Myös keskinäisiä eroavuuksia maiden välillä on siinä, miten elintarviketuotanto painottuu eri tuoteryhmien kesken. Ranska on johtavia maita liha- ja maitotuotteiden tuotannossa, kun taas esimerkiksi saksassa elintarviketuotanto painottuu enemmän juomiin sekä niin sanottuihin muihin tuotteisiin. (Lähtenmäki-Uutela 2007, 1.)

Myös suomessa elintarviketeollisuus on merkittävässä roolissa sen ollessa suurin kulutustavaroitten valmistaja. Tuotannon arvolla mitattuna elintarviketeollisuus taas on suomen teollisuudenaloista neljänneksi suurin. Elintarviketeollisuutta suurempina toimijoina suomessa ovat metalliteollisuus, kemianteollisuus sekä metsäteollisuus. Teollisena työllistäjänä suomen elintarviketeollisuus on kolmanneksi suurin. (Hyrylä 2016.)

Toimialana elintarviketeollisuutta on pidetty varsin vakaana sekä hitaasti muuttavana. Kuitenkin viime vuosien vallitseva taloudellinen ja poliittinen epävarmuus sekä toiminnan lisääntynyt säättely ovat osaltaan ajaneet myös elintarviketeollisuutta uusien haasteiden eteen. (Hyrylä 2014, 3.)

Suomessa tapahtuvat rakennemuutokset sekä toimintaympäristöön kohdistuvat muutokset ovat vallitsevia elintarvikealalla, ja tämä osaltaan luo yleistä epävarmuutta joka heijastuu myös kulloinkin vallitsevaan hintatasoon. Yhteistyön merkitys eri ruokaketjun osapuolten välillä kasvaa, ja tämä koetaan myös tärkeänä kasvumahdollisuutena ja samalla mahdollisuutena löytää uudenlaisia keinoja, joilla päästään tavoittelemaan yhä kannattavampaa elintarviketukketta. Kansantalouden, alueellisen kehityksen, työllisyyden sekä huoltovarmuuden kannalta toimiva ja kannattava elintarviketukketta on hyvin merkittävässä asemassa. Eri toimijoiden välinen yhteistyö sekä uudistuminen ovat aseina nykypäivän kiristyvää kilpailua vastaan sekä kotimaassa että kansainvälisesti toimittaessa. (Hyrylä 2016.)

2.4.1 Elintarvikkeiden laatuvaatimukset

Elintarvikkeen laadun katsotaan perustuvan elintarvikkeen aistittaviin ja ravitsemuksellisiin ominaisuuksiin, elintarvikkeen turvallisuuteen, sen käyttömukavuuteen sekä sille, miten elin-

tarvikkeiden tuotantoketju yleisesti toimii. (Forsman-Hugg, Paananen, Isoniemi, Pesonen, Mäkelä, Jakosuo & Kurppa 2006, 16-17.)

Elintarvikkeen maku, haju, ulkonäkö sekä rakenne ovat osatekijöitä, joilla voidaan määrittää sen aistittavaa laatua. Osa näistä aistittavaan laatuun liittyvistä osatekijöistä on myös teknisesti mitattavissa, mutta tämän lisäksi aistittavan laadun määrittäminen voi perustua jokaisen meidän henkilökohtaisiin makutottumuksiin. Joidenkin mielestä osin jo hieman tummunut hedelmä ei ole omiin henkilökohtaisiin mieltymyksiin pohjautuen enää laadukas, kun toisille tämä on vielä hedelmä muiden joukossa ja yhtä syömäkelpoinen kuin kaikki muutkin. (Forsman-Hugg ym. 2006, 17.)

Sen lisäksi että aistittavaa laatua voidaan tarkastella teknisiin mittauksiin pohjautuen, myös elintarvikkeiden tuoteturvallisuutta valvotaan näiden teknisesti mitattavien tekijöiden kautta. Tuoteturvallisuuden mittaaminen on myös yksi tärkeimmistä perustekijöistä elintarvikkeen laatua määritettäessä. Elintarvikkeiden turvallisuutta valvotaan Suomessa erilaisten lakien kautta, ja näin pyritään varmistamaan siitä, että kulutukseen tarjotaan elintarvikkeita, jotka eivät aiheuta terveydellisten eikä taloudellisten riskien syntyä kuluttajille. Näin saadaan turvattua elintarvikkeen sekä hygieeninen että terveydellinen laatu. (Forsman-Hugg ym. 2006, 17.)

Elintarvikkeen esteettistä laatua tarkasteltaessa vaikuttaa tähän sen pakkauksen ulkomuoto, johon elintarvike on pakattu. Mikäli kyseessä on pakkaamaton tuote, merkityksellisessä asemassa on tällöin elintarvikkeen pakkauksen ulkomuodon sijasta elintarvikkeen ulkoinen muoto. Nämä lisäävät osaltaan tuotteen käyttömukavuutta sekä samalla soveltuvuutta määriteltyyn käyttötarkoitukseensa. Näiden ulkomuotoon pohjautuvien laatutekijöiden lisäksi on eettisen laadun merkitys vahvasti kasvattanut merkitystään eettisyyden ollen koko ajan vahvemmin mukana arjessamme. Eettisen laadun katsotaan olevan ennen kaikkea sidoksissa elintarvikkeiden tuotantoketjun toimintaan, sekä siihen, miten eettisyys toteutuu erilaisissa tuotanto-olosuhteissa. (Forsman-Hugg ym. 2006, 17.)

Koska laatu on jatkuvasti muuttuva, vaatii tähän tavoitteeseen pääseminen jatkuvaa kuluttajakäyttäytymiseen pohjautuvan vertailevan tutkimuksen toteuttamista. Kuluttajien laatuun liittyvien odotusten ja vaatimusten määrittäminen sekä näiden tärkeysjärjestykseen asettaminen on erittäin haastavaa, mutta samalla jo yhden tuotteeseen kohdistuvan laatuodotuksen täyttymättä jääminen jonkun tietyn kuluttajan kohdalla voi vaikuttaa siihen, ettei kuluttaja lopulta osta ollenkaan kyseistä tuotetta. (Forsman-Hugg ym. 2006, 19.)

On kuitenkin myös tiedostettava, etteivät kuluttajien valintapäätökset ostotilanteissa perustu aina vain kuluttajan ennakkoon asettamiin laatuvaatimuksiin. Kuluttajien valinta- ja ostopäätökset

töksiin voivat vaikuttaa myös esimerkiksi heidän sen hetkinen taloudellinen tilanteensa tai mahdollinen tiedon tai ajan puute, jonka seurauksena he poikkeavat alkuperäisestä aikomuksesta. Forsman-Hugg ym. 2006, 20.)

2.4.2 Elintarvikehygieniä

Jotta elintarvikealalla voidaan taata elintarvikkeiden turvallisuus, puhtaus ja terveellisyys koko elintarvikkeen elinkaaren ajalta aina lähtien alkutuotannosta, ja päätyen lopulta kulutukseen, on elintarvikehygienian hyvä hallitseminen ensiarvoisen tärkeää. Elintarvikehygieniä on tärkeässä roolissa koko elintarviketuotantoketjussa; elintarvikkeiden vastaanotossa, varastoinnissa, esikäsitelyssä, ruoan valmistamisessa, käsittelyssä, elintarvikkeen käsittelyssä, elintarvikkeen pakkauksessa, kuljetuksessa, varastoinnissa, vähittäismyynnissä sekä tarjoilussa. Elintarvikehygienialla tarkoitetaan siis kaikkia niitä toimintoja toimintoketjussa, joilla pystytään varmistamaan elintarvikkeiden turvallisuus ja soveltuvuus ihmisten ravinnoksi, sekä kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla elintarvikkeisiin kohdistuvia mahdollisia vaaratekijöitä voidaan hallita. Sen lisäksi, että kuluttajia pyritään suojelemaan kaikilta ihmisravinnoksi soveltumattomien elintarvikkeiden aiheuttamilta terveysriskeiltä, pystytään hyvän elintarvikehygienian hallitsemisella myös estämään elintarvikkeiden saastumista sekä ennen aikaista pilaantumista. Kun elintarvikkeiden ennen aikaista pilaantumista pystytään elintarvikeketjun oikeaoppisten ja hygieenisten toimintojen kautta joko estämään kokonaan tai ainakin huomattavasti vähentämään, pystytään tämän myötä myös vähentämään taloudellisten tappioiden muodostumista. Myös ruokahävikin määrä vähenee, kun pilaantuneita, syömäkelvottomia elintarvikkeita on vähemmän muodostamassa ruokajätettä (Evira 2017a.)

Elintarvikealalla toimiva toimija on aina se, joka ensisijaisesti on vastuussa kulutukseen tuottamiensa elintarvikkeiden turvallisuudesta ja muiden määräysten asianmukaisesta noudattamisesta (Välikylä & Syyrakki 2013, 6). Apuvälineenä eri tuotantoprosessien sekä elintarvikkeiden hygienian sekä turvallisuuden hallinnassa on toimijan laatima omaavalvontasuunnitelma. Kuitenkaan hyvällä omavalvontasuunnitelmalla ei ole suurta merkitystä, mikäli yrityksessä toimivalla henkilökunnalla ei ole vaadittavaa osaamista eikä ymmärrystä perusasioista tai hygieenisistä toimintatavoista liittyen elintarvikehygieniaan (Korkeala ym. 2007, 417.)

Elintarvikealalla toimivan yrityksen omakustanteisiin velvollisuuksiin kuuluu huolehtia, että kaikki työntekijät jotka käsittelevät elintarvikkeita, on koulutettu sekä ohjeistettu työtehtävän edellyttämällä tavalla. Työntekijän saama elintarvikeosaaminen osoitetaan joko alaan sopivan koulutuksen tai tutkinnon perusteella tai Elintarviketurvallisuusviraston hyväksymällä hygieniosaamistodistuksella, joka tunnetaan myös nimellä hygieniapassi. (Välikylä & Syyrakki 2013, 56.)

Elintarvikeosaamisen kertaluontoinen todentaminen ei myöskään riitä, vaan toimijan vastuulla on huolehtia osaamisen ylläpitämisestä, sekä varmistua että jokainen, joka työskentelee elintarvikkeiden kanssa, oikeasti ymmärtää eri toimintojen tarkoitukset sekä merkityksen elintarvikehygienian ylläpitämisen kannalta. (Korkeala ym. 2007, 417.)

2.4.3 Elintarvikkeiden kuljetuksesta, varastoinnista ja säilytyksestä

Toimiva sekä hygieeniset vaatimukset täyttävä toimintaympäristö on erittäin tärkeä kaikessa elintarvikkeiden käsittelyssä. Jotta elintarvikkeita saataisiin säilymään yhä pidempiä aikoja, perustuu tämä suurelta osin siihen, miten hyvin mikrobien tuhoamisessa sekä niiden kasvun estämisessä onnistutaan. Se miten elintarvikkeita valmistetaan, miten niitä pakataan, miten käsitellään ja miten säilytetään, vaikuttaa suuresti siihen miten hyvän kasvuympäristön mikrobeille muodostaa. Otollista kasvuympäristöä mikrobeille on, kun kosteutta, lämpöä, ravintoa, happea sekä happamuutta on sopivassa määrin. Mikäli jokin näistä mikrobien lisääntymisen kannalta otollisista osatekijöistä saadaan puuttumaan kokonaan tai vähintäänkin olemaan kaukana tarvittavasta normaaliarvosta, voidaan mikrobien kasvu ja lisääntyminen saada hidastettua tai parhaimmillaan estettyä kokonaan. (Korkeala ym. 2007, 298; Välikylä & Syyrakki 2013, 19.)

Elintarvikkeiden ja varsinkin helposti pilaantuvien elintarvikkeiden kuljetuksessa on laatu- sekä ympäristökysymysten valossa vähimmäistasona noudattaa lainsäädännön asettamia vaatimuksia. Huonosti hoidettu kuljetus voi johtaa elintarvikkeiden pilaantumiseen, jolloin tästä voi aiheutua sekä taloudellisia tappioita että ympäristöön kohdistuvia vaikutuksia. (Ruokatieto 2017a.)

Elintarvikehygienian kannalta on tärkeää, että elintarvikkeiden kuljetukseen käytettävät kuljetusajoneuvot sekä kuljetustilat pidetään puhtaina. Puhtaiden kuljetusastioiden sekä kuljetusajoneuvojen lisäksi kuljetustilojen lämpötilojen seuranta on tärkeää. Kaikilla yli kaksi tuntia kestäville elintarvikekuljetuksilla, joissa kuljetettavana on helposti pilaantuvia, kylmässä säilytettäviä elintarvikkeita, tulee kuljetusten olla varusteltuina lämpötilanseurantajärjestelmällä. Lämpötilanseurantajärjestelmä mittaa automaattisesti kuljetusajoneuvon kuormatilan lämpötilaa. Tällaisten elintarvikkeiden kuljetuksessa kylmäketju ei saisi missään kuljetuksen vaiheessa päästä katkeamaan, ja tällaisen kuormatilan lämpötilaa automaattisesti mittaavan ja säätelevän lämpötilanseurantajärjestelmän avulla pystytään tarvittaessa myös kuljetuksen jo päättyttyä todentamaan, että kylmäketju on ollut katkeamaton koko kuljetuksen ajan. (Ruokatieto 2017a.)

Elintarvikkeiden varastoinnissa tulisi ottaa huomioon, ettei varastointia varten voida varata vain yhtä yhtenäistä varastotilaa, vaan varastossa säilytys on järjestettävä siten, että raaka-

aineet ja valmiit tuotteet saadaan säilytettyä ilman, että ne ovat kosketuksissa keskenään. Elintarvikehuoneistosta tulee siis löytyä erilaisia varastotiloja. Elintarvikkeiden varastoinnissa tärkeää on myös ”first in - first out (FIFO)”-periaatteen noudattaminen, varsinkin helposti pilaantuvien elintarvikkeiden kohdalla. FIFO-periaatteella tarkoitetaan sitä, että elintarvikkeiden tulisi olla säilytysvarastoissa järjestettynä siten, että ensimmäisenä varastoon tullut tuote myös lähtee varastosta ensimmäisenä. (Välikylä & Syyrakki 2013, 24; Evira 2017b.)

Kuvaus varastoinnin järjestelyistä, sen ohjauksesta ja valvonnasta, on löydettävä omavalvontasuunnitelmasta. Varastoinnin valvonnan osalta yksi oleellisimmista seurattavista asioista on säännöllisesti seurata säilytystilojen lämpötiloja, sekä kirjata nämä ylös. Tätä seurantaan varten kaikissa kylmätiloissa, myös pakastetiloissa, on löydettävä lämpömittari sekä lämpötilojen säännöllistä mittausta varten soveltuva järjestelmä. Näitä tehtyjä lämpötiloihin liittyviä kirjauksia on säilytettävä vähintään vuoden pituiselta ajalta siitä hetkestä lukien, kun seurannan kohteena olleet elintarvikkeet on myyty, niiden vähimmäissäilyvyysaika on umpeutunut tai niiden kuljetus on päättynyt. Nämä kaikki lämpötilaseurantaan koskevat merkinnät on myös kirjattava omavalvontasuunnitelmaan. (Evira 2017b.)

2.4.4 Toiminnan valvonta ja seuranta

Elintarvikealalla sekä Suomessa että EU:ssa elintarvikkeisiin liittyvää tuotantoa sekä valvontaa säädellään Euroopan Unionin lainsäädännöllä, joka on voimassa kaikissa EU:n jäsenmaissa. Tämän lainsäädännön rinnalla samanaikaisesti voimassa on Suomen kansallinen lainsäädäntö, jonka kautta EU:n säädökset asetetaan voimaan. Nämä EU:n määrittämät säädökset voivat olla joko päätöksiä, asetuksia tai sitten direktiivejä. Kaikissa Euroopan Unionin jäsenmaissa sellaisenaan voimassa ovat asetukset, mutta direktiivien sisältö taas ei sellaisenaan ole sitova, ja tämän takia ne on otettava mukaan kansalliseen lainsäädäntöön. (Korkeala 2007, 474.)

Elintarvikelaki on yksi keskeisimmistä Suomen kansallisen lainsäädännön säädöksistä elintarvikevalvontaan liittyen. Elintarvikelain nojalla on myös annettu alemman asteen säädöksiä.

Jotta Euroopan yhteisön lainsäädännön sekä Suomen kansallisen lainsäädännön säädöksiä olisi helpompi tulkita täällä suomessa, on Evira laatinut kansallisia ohjeistuksia näiden kahden eri lainsäädännön tulkintojen sekä toimintatapojen yhdenmukaistamiseksi. (Korkeala ym. 2007, 474.)

Jo vuodesta 1995 lähtien olemassa oleva omavalvontavelvoite on elintarvikealalla toimivan toimijan oma järjestelmä, jonka kautta toimija pyrkii huolehtimaan, että kaikessa elintarvikkeisiin liittyvässä toiminnassa täytetään elintarvikemääräysten mukaiset vaatimukset. Toimijalla tulee olla luotuna omavalvontasuunnitelma, jonka tulisi oikeaoppisesti laadittuna sisältää olennaisimmat valvontakohdat joilla elintarvikeriskejä pystytään minimoimaan. Mikrobio-

logisten riskien ollessa elintarvikkeiden käsittelyssä yleisimpiä, voivat riskit olla myös fyysisiä tai sitten kemiallisia (Välikylä & Syyrakki 2013, 48.)

Tuotantoketju koostuu useista eri toimijoista, ja kun kaikilta eri toimija-osapuolilta vaaditaan omaa tuoteturvallisuuden valvontaa ja muiden ketjussa toimivien toimijoiden kanssa käytettävien käsitteiden käyttöä koskien omavalvonnan suunnittelua sekä sen toteuttamista, on tämä osaltaan muodostamassa vahvaa pohjaa yritysten välisen luottamuksen synnylle. Yrityksen on helpompi selvittää elintarviketurvallisuuden toteutuminen ja toiminnan vastuullisuus tuotantoketjussa, kun se voi tutustua osana ketjua toimivien raaka-ainetoimittajien, kuljetusliikkeiden sekä muiden osapuolien laatimaan omavalvontaan. Näin voidaan myös jo mahdollisesti saada ennakoitua mahdollisia ongelmatilanteita, ja näin pystyä ennakoitavasti kehittämään toimintaa (Välikylä & Syyrakki 2013, 48-49.)

Toimijan laatimaa omavalvontasuunnitelmaa ei tarvitse enää hyväksyttää elintarvikevalvontaviranomaisella, vaan näiden ajatellaan nykyään olevan ennen kaikkea yrityksen omia asiakirjoja. Elintarvikevalvontaviranomainen voi kuitenkin nämä omavalvontasuunnitelmat edelleen tarkastaa, ja antaa mahdollisia täydennys- tai korjauskehotuksia, mikäli puutteita omavalvonnassa esiintyisi. Hyvin laadittu omavalvontasuunnitelma kohdistaa yrityksessä käytettävissä olevat voimavarat elintarviketurvallisuuden kannalta oleellisiin kohtiin sekä kaikkiin niihin vielä käyttökelpoisempiin toimenpiteisiin, joilla riskiä saadaan pienennettyä. Näin toiminnasta tulee suunnitelmallista sekä samalla yrityksen tietoisuus oman toiminnan laadukkaudesta lisääntyy. Kun omavalvontasuunnitelma on toimiva, kanssakäyminen viranomaisvalvonnan kanssa vähenee ja samalla saadaan vähennettyä mahdollisten ylimääräisten kustannusten muodostumista. Tietoisella ja laadukkaalla toiminnalla saadaan luotua tuloksellisuutta, vähennettyä ruokahävikin muodostumista, sekä lisättyä asiakkaiden ja viranomaisten kokemaa luottamusta sekä tyytyväisyyttä yritystä kohtaan (Välikylä & Syyrakki 2013, 49.)

2.5 Sosiaalinen yritys

Sosiaaliset yritykset sekä yhteiskunnalliset yritykset ovat yhteiskunnallisen yritystoiminnan muotoja. Yhteiskunnalliset yritykset ovat yleensä perustettu jotain yhteiskunnallista tarkoitusta varten. Tällaiset yritykset pyrkivät oman liiketoimintansa kautta ratkomaan erilaisia yhteiskunnallisia tai ympäristöongelmia, ja tuottamaan näin hyvää yhteiskunnalle. Liiketoiminnasta saadut voitot käytetään pääasiallisesti näiden edellä mainittujen pyrkimysten edistämiseen. (Grönberg & Kostilainen 2012, 19.)

Sosiaalinen yritys taas on kuin mikä tahansa yritys, tavoitteenaan tuottaa tavaroita tai palveluita markkinoille, ja ansaita näin toiminnastaan tuloja. Lain puolesta ei löydy rajoitteita sille mikä sosiaalisen yrityksen toiminnan tarkoitus on tai miten sosiaalinen yritys suorittaa voiton-

jakonsa. Laki ei myöskään määritä sosiaalisia yrityksiä eri tasoiseen asemaan muihin yrityksiin nähden yksityisen ja julkisen rahoituksen suhteen. Myös sosiaalisilla yrityksillä on yhteiskunnallinen tavoitteensa, joka on heikossa työasemassa olevien henkilöiden työllistäminen. Jotta yritys saisi käyttää nimitystä sosiaalinen yritys, on se ensin rekisteröitävä hyväksytysti sosiaalisen yrityksen rekisteriin. (Grönberg & Kostilainen 2012, 9, 25; L 30.12.2003/1351.)

Jotta yritys voitaisiin rekisteröidä hyväksytysti sosiaalisesti yritykseksi työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämään sosiaalisten yritysten rekisteriin, on sen tuotettava hyödykkeitä eli tuotteita ja palveluita liiketaloudellisia periaatteita noudattaen ja oltava merkittynä lain mukaisesti kaupparekisteriin. Yritysmuodoltaan sosiaalinen yritys voi olla yksityinen elinkeinonharjoittaja, osakeyhtiö, osuuskunta, avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö. Yrityksen henkilökunnasta vähintään 30 prosenttia yrityksessä työllistetyistä tulee muodostua joko vajaakuntoisista tai vajaakuntoisista ja pitkäaikaistyöttömistä. Palkanmaksun osalta on määritelty, että yrityksen on maksettava kaikille palveluksessaan oleville työntekijöille kyseisen työalan työehtosopimuksessa määritellyn suuruista palkkaa, oli kyseessä sitten täysin työkykyinen henkilö, tai henkilö jonka työkyky ja tuottavuus ovat alentuneet vajaakuntoisuuden tai pitkäaikaistyöttömyyden seurauksena. Jollei tällaista työehtosopimusta kyseiseltä toimialalta löytyisi, on yrityksen maksettava työntekijöilleen heidän suorittamastaan työstä vähintään tavanomaista ja kohtuullisen suuruista palkkaa. (L 30.12.2003/1351; Holopainen 2015, 214-215.)

Edellä mainittujen lisäksi kyseiseen rekisteriin pyrkivältä yritykseltä edellytetään, että se on kaikessa liiketoiminnassaan menetellyt siten, ettei se olennaisesti ole toiminut vastoin lakia tai hyviä liiketapoja. Myös kaikkien maksujen, kuten verojen, sosiaaliturvamaksujen ja muiden vastaavien maksujen on oltava asianmukaisesti maksettuna valtiolle, eikä maksamattomia maksuja saa myöskään olla eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksujen osalta. Mikäli yrityksen pääasiallisena tavoitteena elinkeinotoiminnassaan on nimenomaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistäminen, merkitään tällaiset yritykset erikseen sosiaalisten yritysten rekisteriin. (L 30.12.2003/1351; Työ- ja elinkeinoministeriö 2016.)

Sosiaaliset yritykset toimivat siis samoin periaattein ja samoilla markkinoilla kuin kaikki muutkin yritykset ainoana erona se, että sosiaaliset yritykset tarjoavat työmahdollisuuksia vajaakuntoisille sekä pitkäaikaistyöttömille ja tukevat vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien jatkokyöllistymisessä. (Grönberg & Kostilainen 2012.)

Laki sosiaalisista yrityksistä 1351/2003 määrittää työmahdollisuuksien tarjoamisen erityisesti henkilöille, jotka täyttävät jonkin seuraavista:

- 1) henkilöllä on jokin sellainen vamma tai sairaus, joka vaikeuttaa hänen työllistymistään;
- 2) henkilö on ollut työttömänä työnhakijana yhtäjaksoisesti 12 kuukautta tai hän on ollut 12 kuukauden sisällä työttömänä työnhakijana useamman eri työttömyysjakson ajan ja hän on näin rinnastettavissa toistuvan työttömyyden sekä työttömyyden kokonaisuuden perusteella

sellaiseen henkilöön, joka olisi ollut työttömänä työnhakijana 12 kuukautta yhtäjaksoisesti; tai

3) henkilö on saanut työttömyytensä perusteella työttömyysetuutta vähintään 500 päivältä.

Kun yritys on täyttänyt vaadittavat edellytykset sosiaalisten yritysten rekisteriin rekisteröinnille, on sen huolehdittava myös jatkossa edellytysten täyttymisestä.

Työntekijä, jonka vamma tai sairaus vaikeuttaa työllistymistä ja joka tämän puitteissa luokitellaan vajaakuntoiseksi työntekijäksi, voidaan laskea mukaan 30 prosentin osuuteen koko siltä ajalta, minkä hän on työsuhteessa kyseisen yrityksen kanssa. Vajaakuntoisten kohdalla nimittäin sairauden tai vamman takia vajaakuntoiseksi luokittelun ei katsota kokonaan poistuvan, ja tämän takia tällaisten työntekijöiden kohdalla samanlaista jatkuvaa seurantaa ja toimia ei vaadita, mitä taas pitkäaikaistyöttömien kohdalla vaaditaan. Pitkäaikaistyötöntä ei voida samalla tavalla laskea pysyvästi vaadittavaan 30 prosentin osuuteen, vaan yrityksen on aina saatujen tukijaksojen jälkeen palkattava tarvittava määrä lisää joko vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä tai molempia, jotta rekisterissä pysymisen puolesta vaadittava 30 prosentin osuus kaikista työllistetyistä säilyisi myös jatkossa. (Hanikka, Korpela, Mähönen & Nyman 2007, 8.)

Tilanteissa, joissa sosiaalisten yritysten rekisterissä pysymisen ehdot eivät täyty, eikä yrityksen vaadittava vähintään 30 prosentin vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista yrityksessä työllistetyistä täyty, on yrityksellä 6 kuukautta aikaa uudelleen täyttää edellytys 30% osuudesta. Mikäli edellytykset eivät kuuden kuukauden jälkeen vielä ole täyttyneet, poistetaan yritys automaattisesti kyseisestä rekisteristä. Vaihtoehtoisesti yritys voi myös itse omasta pyynnöstään poistua tästä rekisteristä (Grönberg & Kostilainen 2012, 27.)

2.5.1 Sosiaaliset yritykset Euroopassa

Sosiaalisen yrityksen nimikkeellä toimivia yrityksiä on Suomen rinnalla myös muissa Euroopan Unionin maissa, ja poikkeavuuksia löytyy eri maiden kesken siinä, miten sosiaalisen yrityksen peruspiirteet eri maissa määritellään (Ahonen, Luoma-Aho, Mankki & Mustalammi 2008, 10.)

Kiinnostus sosiaalisia yrityksiä kohtaan on kasvanut viime vuosina selvästi kaikkialla Euroopassa, ja tämän kasvaneen kiinnostuksen taustalla ovat vahvasti kasvava tietoisuus siitä millaisessa roolissa sosiaaliset yritykset voivat olla taistelussa yhteiskunnallisia sekä ympäristöön kohdistuvia haasteita vastaan, edistäen samalla osallistavaa kasvua. Osallistavasta kasvusta puhuttaessa tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, jolla EU:n työllisyysastetta saadaan paranemaan ja jolla saadaan luotua koko ajan lisää ja parempia työpaikkoja varsinkin naisille, nuorille sekä jo hieman iäkkäämmille, kaikille niille ihmisryhmille joiden työllistyminen voi monissa maissa muuten olla haastavampaa. (Euroopan komissio 2012.)

Sen lisäksi että sosiaaliset yritykset ovat kasvattaneet toimintaansa kohtaan kiinnostusta kaikkialla Euroopassa voiden toiminnallaan olla merkittävässä roolissa yhteiskuntaan ja ympäristöön kohdistuvien haasteiden torjunnassa (Euroopan komissio 2012), on tämän lisäksi pikkuhiljaa lisääntyneen kiinnostuksen taustalla myös muun muassa koko maailmaan vaikuttanut talouskriisi vuonna 2009, josta lähtien seuraavien vuosien kuluessa velkakriisejä alkoi nousta esiin myös useammistakin Euroopan maista ja yleinen epävarmuus kasvoi (Wilkinson, Medhurst, Henry, Wihlberg & Batess Wells Braithwaite 2014, 6.)

Kuten usein kriisitilanteissa, myös vuoden 2009 talouskriisissä nousi pintaan yleistä tyytymättömyyttä globaalien talousjärjestelmien toimintaa kohtaan, ja tämä taas oli osaltaan ruokkimassa heräävää kiinnostusta kattavampien sekä moniarvoisempien taloudellisten järjestelmien puolesta. On ollut erilaisia säästötoimenpiteitä, joita laitetaan voimaan, ja samalla kansojen keskuudessa sosiaaliset tarpeet kasvavat koko ajan. Nämä ovat osaltaan luoneet haasteita kaikenlaisille yrityksille Euroopassa, myös sosiaalisille yrityksille. Mutta samalla haasteiden kautta syntyy myös monia uusia mahdollisuuksia sosiaalisillekin yrityksille (Wilkinson ym. 2014, 6.)

Euroopan komission teettämän, vuonna 2014 valmistuneen tutkimuksen tarkoituksena oli luoda kattava yleiskuva Euroopassa toimivien sosiaalisten yritysten toiminnasta sekä niiden ekosysteemeistä. Tämä tutkimus kattaa 29 Euroopan maata, joista jokaisesta on tehty yksittäiset maakohtaiset raportit. Näiden lisäksi tutkimuksesta on luotu yhteenvetoraportti, joka kokoa yhteen maakohtaisten raporttien kautta kerätyt havainnot luoden yleisen käsityksen sosiaalisten yritysten toiminnasta sekä valituista yritysten ekosysteemien ominaisuuksista Euroopan alueella. (Wilkinson ym. 2014, 6.)

Yrityksmaailmassa liiketoiminnan ekosysteemi on käsitteenä muodostunut jo vuonna 1993 James F. Mooren toimesta. Tälle käsitteelle ei ole yhtä yksiselitteistä määritelmää, mutta Mooren luoman käsitteen taustalla on ajatus siitä, ettei eri teollisuudenalojen yrityksiä tulisi katsoa omina itsenäisinä yksikköinä, vaan sen sijaan osana laajempaa yhteistyölle pohjautuvaa liiketoimintayhteisöä. Nämä eri yritykset jakavat omaa osaamistaan ja tietämystään muille yhteistyöyrityksille, ja ajan saatossa kaikki ekosysteemin jäsenet saavat tilaisuuden vahvistaa sekä parantaa omia kykyjään sekä omia roolejaan osana kokonaisuutta. Usein liiketoimintayhteisössä joku yrityksistä nousee muiden yläpuolelle johtavan yrityksen asemaan, mutta yksi tietty yritys ei pidä johtajan asemaa itsellään koko aikaa, vaan eri aikakausina myös kulloinkin johtavassa asemassa oleva yritys vaihtelee. Johtajan katsotaan nimensä mukaisesti olevan yleensä joukon johdattaja ja neuvonantaja, ja myös tässä tilanneyhteydessä johtavan yrityksen pyrkimyksenä on jakaa muille yrityksille koko yhteisön yhteinen visio ja ohjata toimintaa rohkaisten kohti annettua visiota. (Rinkinen & Harmaakorpi 2014, 1; Hytti & Ruusunen 2016, 6.)

Yritysten liiketoimintaympäristöt muuttuvat ja kehittyvät koko ajan, ja tämä luo myös yrityksille jatkuvasti uudenlaisia haasteita oman liiketoimintansa kehittämiseksi. Liiketoiminnan ekosysteemien kautta yritykset voivat etsiä uudenlaisia mahdollisuuksia sekä kasvua omalle toiminnalleen.

2.5.2 Palkkatuki

Palkkatuki on työ- ja elinkeinoministeriön tietyin edellytyksin myöntämä tuki, joka on tarkoitettu tukemaan palkkakustannuksissa työnantajaa, joka ottaa töihin työttömän työnhakijan. Tämä tuki on tarkoitettu antamaan työnantajalle korvausta työhön palkatun työntekijän alentuneesta työkyvystä ja heikommasta tuottavuustasosta. Samalla tällaisen palkkatuella tuetun työn tarkoituksena on luoda työttömälle työnhakijalle mahdollisuuksia kehittää omaa ammatitaitoaan, osaamistaan sekä asemaansa työmarkkinoilla ja tämän myötä edistää varsinkin pidemmän ajan työttömänä olleen henkilön pääsyä takaisin avoimille työmarkkinoille. (Grönberg & Kostilainen 2012, 25; Holopainen 2015, 210.)

Palkkatuen myöntäminen ja tuen saaminen ovat harkinnanvaraisia, ja tämä arvioidaan aina työttömän työnhakijan tarpeiden mukaisesti. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalveluista 2012/916 määrittää yleisinä palkkatuen myöntämisen edellytyksinä, että työ- ja elinkeinoministeriö on tehnyt arvion palkattavan tuottavuuden alentumisesta kyseisessä tarjolla olevassa työtehtävässä, ja että syynä tälle tuottavuuden alentumiselle on palkattavan puutteet ammatillisen osaamisen saralla. Tästä poikkeuksena ovat kuitenkin 60 vuotta täyttäneet ja vähintään 12 kuukautta yhtäjaksoisesti työttömänä olleet palkattavat, joille palkkatukea voidaan myöntää, vaikka heillä ei olisikaan puutteita omassa ammatillisessa osaamisessaan. Mikäli työtön palkataan palkkatuetuun työhön vamman tai sairauden perusteella, on työ- ja elinkeinoministeriön tällöin arvioitava työttömän vamman tai sairauden alentavan tuottavuutta kyseisessä työtehtävässä joko olennaisesti ja pysyvästi tai pysyväisluonteisesti. (L 2012/916.)

Palkkatukea voidaan myöntää yrityksille, muille yhteisöille kuten yhdistyksille, säätiöille, sosiaalisille yrityksille, rekisteröidyille uskonnollisille yhdyskunnille ja seurakunnille, kunnille ja kuntayhtymille sekä kotitalouksille. Poikkeuksena ovat valtion virastot sekä laitokset, jotka eivät voi palkkatukea saada, mutta sen sijaan näille voidaan myöntää määrärahaa tukemaan työttömän työnhakijan palkkausta. (Holopainen 2015, 210.)

Kun työttömänä ollut henkilö palkataan töihin, ja hänen palkkaukselleen haetaan palkkatukea hänen työttömyyden seurauksena heikentyneen ammatillisen osaamisensa perusteella, vaikuttaa työttömyysajan pituus siihen, kuinka paljon palkkaavalle työnantajalle maksetaan palkkatukea ja kuinka pitkän ajanjakson ajan palkkatukea tullaan maksamaan kyseiselle yritykselle

palkkauksen myötä. Mitä pidempään henkilö on ollut työttömänä, sitä suurempi on palkkatuen määrä ja sitä pidempään sitä myös maksetaan. Vuonna 2017 palkkatuen enimmäismääräksi kuukautta kohden on määritetty 1400euroa. Huomionarvoista on, että mikäli työnantaja saisi palkkatuen maksamisen rinnalla myös jotain muuta tukea tai koulutuskorvausta oppisopimus-koulutuksen puitteissa, voi saatavien tukien määrä enimmillään olla kuukautta kohden henkilön palkkauskustannusten suuruinen summa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

Alla on esitetty eritellysti, miten palkkatuen suuruus määräytyy sen mukaan, kuinka pitkään työttömyysjakso on kestänyt:

- Mikäli henkilö on ollut yhtäjaksoisesti työttömänä alle vuoden pituisen ajanjakson, voidaan hänen palkkaukselleen myöntää palkkatukea 30% palkkauskustannuksista ja palkkatukea voidaan tällöin maksaa enintään 6kuukauden pituiselta ajalta.
- Mikäli henkilö taas on ollut työttömänä yhtäjaksoisesti vähintään vuoden pituisen ajanjakson, voidaan hänen palkkaukselleen myöntää palkkatukea enintään vuoden pituiselle ajanjaksolle ja palkkatuen suuruus taas voi olla enintään 40% hänen palkkauksestaan aiheutuvista palkkauskustannuksista.
- Jos henkilö on ollut työttömänä kuluneen 28 kuukauden aikana vähintään 2 vuotta yhtäjaksoisesti, voi tukijakso kestää enimmillään vuoden ja se voi olla enintään 50% palkkauksen seurauksena syntyneistä palkkauskustannuksista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

Sen lisäksi, että työttömyysjakson pituus vaikuttaa palkkatuen kestoon sekä määrään, voi palkkatuen maksatus määräytyä myös seuraavien tilanteiden kautta:

- Mikäli työttömällä henkilöllä on jokin oleellisesti ja pysyvästi hänen työsuoritustaan tarjotussa tehtävässä heikentävä sairaus tai vamma, voidaan palkkatukea maksaa enintään puolet palkkakustannuksista ja kerrallaan palkkatukea voidaan saada tämän perusteella 2 vuoden pituiselle ajanjaksolle.
- Mikäli palkattava henkilö taas olisi yli 60 vuotias, ja hän olisi ollut ennen palkkausta vähintään 12 kuukautta yhtäjaksoisesti työttömänä, voidaan tukea maksaa enintään 2 vuotta palkkauksesta alkaen. Mikäli tukea maksetaan maksimajan eli 24kuukautta, on palkkatuen suuruus palkkakustannuksista ensimmäiseltä vuodelta enintään 40% tai 50%, ja tämän jälkeen tuen suuruus laskee siten, että jälkimmäisellä vuodella tukea voidaan maksaa enintään 30% palkkauskustannuksista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

Yllä esitetyistä palkkatuen maksuperusteista poiketen sosiaalisille yrityksille voidaan maksaa palkkatukea myös seuraavissa tilanteissa:

- Mikäli töihin palkattavalla henkilöllä on jokin sellainen vamma tai sairaus, joka huomattavasti ja pysyvästi vaikuttaa suoriutumiseen kyseisessä työtehtävässä, voidaan työnantajalle maksaa enintään puolet palkkauskustannusten määrästä ja kerrallaan enintään 3 vuoden ajalta.

- Mikäli henkilö taas olisi ollut työttömänä yhtäjaksoisesti vähintään vuoden, voidaan seuraavan 12 kuukauden ajan saada joko puolet palkkauskustannuksista tai enintään 1300 euroa kuukaudessa, tai vaihtoehtoisesti mikäli enimmäismäärää ei olisi, voi tukea saada enintään 40% palkkauskustannuksista.
- Palkkatukea voidaan myös maksaa, mikäli kyseinen työhön palkattava henkilö on saanut työttömyysetuutta ennen palkkausta vähintään 500 päivän ajalta sen perusteella, että hän on ollut työtön. Tällaisissa tapauksissa palkkatuen suuruus on jälleen enintään puolet palkkauskustannuksista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

2.6 Hyvän liiketoimintasuunnitelman pääpiirteet

Liiketoimintasuunnitelma on keskeisessä roolissa yrityksen perustamisessa, sillä se laatiminen antaa aloittavalle yrittäjälle mahdollisuuden syventää käsitystään siitä kokonaisuudesta, josta yritystoiminta muodostuu. Sen lisäksi että liiketoimintasuunnitelma on hyödyksi suunniteltaessa kokonaan uuden yrityksen perustamista, on tästä hyötyä myös jo olemassa olevalle yritykselle. Hyötyä liiketoimintasuunnitelmasta on jo toiminnassa olevalle yritykselle esimerkiksi tilanteissa, jossa yritys hakee rahoitusta kasvavaa ja laajenevaa toimintaansa varten. Yrityksen rahoittajat ovat kiinnostuneita yrityksen menestyksen mahdollisuuksista markkinoilla, ja liiketoimintasuunnitelma toimii tällöin keskeisenä dokumenttina rahoitusneuvotteluissa. Rahoitusneuvottelujen lisäksi liiketoimintasuunnitelma on hyödyksi myös monissa muissa tilanteissa, joissa yrityksen on esitettävä sidosryhmilleen liiketoimintansa kokonaisuutta. Tällaisia voivat muun muassa olla tilanteet joissa yritys on toiminnassaan jonkun suuren muutoksen kynnyksellä, kuten omistajien vaihdoksissa, tai esimerkiksi mikäli toimintaa oltaisiin suunnitella laajentaa uusille liiketoiminta-alueille muun muassa uuden tuotteen tai kansainvälistymisen kautta. (Hesso 2013, 10; Kinkki & Isokangas 2003, 232-233.)

Hyvän liiketoimintasuunnitelman tulisi antaa vastaus siihen, mikä on nykyhetken tilanne, mihin suuntaan ollaan seuraavaksi liikkumassa ja ennen kaikkea miksi kyseiseen suuntaan ollaan liikkumassa yritystoiminnan puitteissa. Oleellista on myös muodostaa vastaus kysymykseen, miten suunniteltuun päämäärään tullaan pääsemään. Hyvässä liiketoimintasuunnitelmassa käydään siis läpi kaikki ne toimet ja toimenpiteet, jotka on tehtävä jotta yrityksen menestyksekkäästä tulevaisuudesta voitaisiin varmistua. (Hesso 2013, 10; Kinkki & Isokangas 2003, 232.)

Prosessina liiketoiminnan suunnittelu on erilainen riippuen siitä, onko kyseessä vasta toimintaansa aloittava vai jo olemassa oleva, toimintansa vakiinnuttanut yritys. Tämä siksi, että toimintaansa vasta aloittavan yrityksen suunnittelu pyörii enemmän oman osaamistautan, voimavarojen sekä käytettävissä olevien resurssien erittelyn ympärillä samalla kun yritys- tai liikeidea rajataan sopivaksi. Myös muun muassa hahmotelmat yrityksen tulevaisuudesta ovat

sisällöltään epävarmempia, sillä uudella yrityksellä ei ole vielä muodostunut mitään konkreettista mihin tukien voisi toiminnan suuntaviivoja asettaa tulevaa tarkasteltaessa. (Kinkki & Isokangas 2003, 233-235.)

Yrityksen sekä sisäistä että ulkoista toimintaympäristöä huolellisesti analysoimalla voidaan löytää ne kilpailutekijät, joita hyödyntämällä yritys voi erottua markkinoilla ja luoda näin lisäarvoa asiakkailleen. Yritystoimintaan eri toimintaympäristöissä vaikuttavia tekijöitä on poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia, teknologisia sekä ekologisia. Poliittinen toimintaympäristö on yksi yrityksen ulkoisen toimintaympäristön osa-alueista, jossa tapahtuvat muutokset päätöksissä vaikuttavat suoraan yrityksen toimintaan esimerkiksi lainsäädännössä tapahtuneiden muutosten kautta. Maailmantaloudella sekä yleisillä taloudessa tapahtuvilla kehityssuunnilla on myös selkeitä vaikutuksia yrityksen toimintaan, sillä maailmantalouden tapahtumilla on vaikutusta myös kotimaan markkinoihin ja samalla yrityksen taloudelliseen toimintaympäristöön. Onkin siis tärkeää jo liiketoimintasuunnitelmaa laatiessa analysoida myös yrityksen taloudellista ympäristöä ja tehdä arvioita sen vaihtoehtoisista kehityssuunnista. Sosiaalinen ympäristö voi antaa yritykselle uusia vielä hyödyntämättömiä mahdollisuuksia esimerkiksi ihmisten arvoissa tapahtuneiden muutosten kautta. Yrityksen sosiaalinen ympäristö voi myös vaihdella suuresti eri alueiden välillä. Esimerkiksi eroavaisuuksia voi olla alueen tulotasossa, koulutustasossa tai siinä mikä ikäluokka on vallalla kyseisellä alueella. Nykypäivän harppauksin etenevällä teknologian kehityksellä on myös vaikutusta yritystoiminnassa ja tämä olisikin myös otettava huomioon liiketoimintasuunnitelmaa laadittaessa. Teknologisessa toimintaympäristössä teknologia esittää usein kaiken perustaa, kun ollaan luomassa kilpailuetua muihin samalla toimialalla toimiviin yrityksiin nähden. Myös ekologisuus on nykypäivämme kasvavia trendejä, ja yritystoimintaa suunniteltaessa tulisikin ottaa huomioon muun muassa, miten jätehuolto tulisi järjestää tai miten yrityksen eri toiminnoissa voidaan vaikuttaa ympäristön suojeluun. (Kinkki & Isokangas 2003, 238-239; Hesso 2013, 34-43.)

Hyvän liiketoimintasuunnitelman tulisikin sisältää sekä teoriaan pohjautuvaa pohdintaa tulevaa yritystoimintaa suunniteltaessa, että konkreettisempaa näkemystä siitä millä tavoin suunniteltuja asioita lähdetään toteuttamaan. Teoriaan pohjautuvan tiedonkeruun lisäksi mukaan suunnitteluprosessiin otetaan myös omia näkemyksiä eri asioista, ja tämän lisäksi hyödynnetään myös sellaisia aineistoja, joissa saatavilla oleva tieto pohjautuu erilaisiin tehtyihin kartoituksiin tai tilastoihin nojautuen. (Hesso 2013, 41.)

Liiketoimintasuunnitelman laatimisessa olisi myös pienten yksityiskohtien ja niiden liiallisen tarkastelun sijaan syytä keskittyä enemmän kattavan kokonaiskuvan tarkasteluun suunnitellusta yritystoiminnasta. Liiketoimintasuunnitelman tarkoituksena on luoda mahdollisuus tarkastella liikeideaa kaikilta eri näkökulmilta ja kartoittaa liiketoiminnan mahdollisia riskejä, ennen kuin liikeideaa lähdetään oikeasti toteuttamaan. Tärkeää on myös tiedostaa, että erinäisiä kustannuksia tulee todennäköisesti syntymään jo ennen kuin liiketoimintaa on edes vie-

lä kunnolla käynnistetty, joten nämä olisi myös otettava tarkastelun alle liiketoimintasuunnitelman laatimisvaiheessa. (McKinsey & Company 2000, 23-24.)

3 Case-yritys

Tässä kappaleessa kerron hieman toimeksiantajastani Yhteisestä Pöydästä.

3.1 Yhteinen Pöytä

Suomessa heitetään ruokaa roskikseen vuosittain noin 400-500 miljoonaa kiloa, joka tarkoittaa n. 15% osuutta koko vuoden aikana tuotetusta ruoasta. Sen lisäksi, että vähäosaisten määrä on suomessa jatkuvassa kasvussa, on ruokahävikki myös ekologinen ongelma. Suomen kasvi-huonepäästöistä jopa yksi prosentti syntyy ylijääneiden ruokien pois heittämisestä, kun lajittelematon ruokajäte voi aiheuttaa huomattavia metaanipäästöjä. Yhteinen pöytä-hankkeen päätavoitteena on vähentää tätä ruoan pois heittämistä ja ohjata kauppojen ruokahävikki hyötykäyttöön sitä tarvitseville vähäosaisille. Hävikkiruokaa kuljetetaan vantaalaisiin yhdistyksiin, kaupungin asukastiloihin sekä seurakuntiin käytettäväksi raaka-aineina mm. yhteisruokailussa. Verkostoon kuuluu tällä hetkellä noin 35 eri tahoa. Minkäänlaisia leipäjonoja ei muodostu, koska hävikkiruokaa ei jaeta suoraan yksittäisille henkilöille, vaan sen sijaan näiden erilaisten yhteisruokailujen kautta. Myöskään omaa ruoka-avun jakoa ei Yhteisellä Pöydällä ole. (Yhteinen Pöytä 2017.)

Yhteinen pöytä tarjoaa jakeluverkostoilleen kylmätiloja, kuljetusta sekä välivaraston. Elintarvikehygieniasta ollaan erittäin tarkkoja puhuttaessa hävikkiruokien säilytyksestä sekä kuljetuksesta. Vantaan terveysvirasto on tehnyt yhteistyötä ruokavaraston rakentamisen aloittamisesta alkaen. Muun muassa varastolla ollaan tarkkoja siitä, että ruokaa saa säilyttää varastolla enintään 3 vuorokautta. Kylmäauton sekä ruokavaraston kylmähuoneiden ansiosta pystytään huolehtimaan siitä, ettei kylmäketju pääse missään kuljetuksen vaiheessa katkeamaan. (Yhteinen Pöytä 2017.)

Yhteinen pöytä-hankkeella on yhteistyötä jo 30 eri kauppiaan kanssa. Kaupoille tällainen toiminta ei ole pelkästään hyväntekeväisyyttä, vaan hyöty tästä näkyy myös kauppojen omissa jätekuluissa. Suomessa ruokakauppojen ruokahävikkejä ei säädellä vielä lakien kautta, kuten esimerkiksi Ranskassa, mutta monet kaupat pyrkivät koko ajan parantamaan tapojaan joilla ruokahävikin määrää saadaan vähenemään. Yleisesti ottaen kaupat antavat suhteellisen hyvin ruokaa hyväntekeväisyyteen. Eviran suositusten mukaisesti kaikkia parasta ennen-päiväyksellä olevia tuotteita sekä jakopäivänä olevia viimeinen käyttöpäivä-päiväyksellä olevia tuotteita voidaan antaa eteenpäin hyväntekeväisyyteen. (Yhteinen Pöytä 2017.)

Vantaan kaupunki sekä Vantaan seurakunnat ovat Yhteisen Pöydän hallinnoinnista vastaavat tahot. Vuonna 2015 avattu Koivukylän hävikkiterminaali on kustannettu Vantaan kaupungin toimesta, ja Vantaan seurakuntayhtymä on vahvasti mukana Yhteisen Pöydän arjen toiminnan pyörittämisessä osallistuen myös toiminnan rahoittamiseen. (Yhteinen Pöytä 2017.)

3.2 Toimeksianto

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten suomen ensimmäinen hävikkiruokaa myyvä sosiaalinen ruokakauppa voitaisiin perustaa Yhteinen pöytä-hankkeen rinnalle, ja miten tämä voisi osaltaan olla yksi mahdollinen tulevaisuuden rahoituksen lähde Yhteisen Pöydän toiminnassa. Valmiin opinnäytetyön tarkoitus on toimia liiketoimintasuunnitelmana sosiaalisen ruokakaupan perustamiselle.

4 Sosiaalisen ruokakaupan liiketoimintasuunnitelman toteuttaminen

Opinnäytetyöni toteutuksessa hyödynnettiin spiraalimallia. Opinnäytetyön suunnittelu alkoi alkuvaiheen vision määrittelyä, joka toimi lähtökohtana opinnäytetyön suunnitteluprosessille. Tapasin Case-yritykseni yhteyshenkilön kanssa useita kertoja opinnäytetyöni kehitysvaiheessa, ja tapaamisten yhteydessä käytyjen keskustelujen sekä jokaista tapaamista varten tehtyjen teoreettisten taustatutkimusten kautta olemme saaneet rakennettua käsityksen siitä, mitä opinnäytetyössäni tutkitaan ja mikä on tavoite valmiille opinnäytetyölle. Suunnittelu on siis edennyt koko ajan arvioiden ja täsmentäen erilaisia mielikuvia sekä vertaillen syntyneitä vaihtoehtoisia ratkaisuja. Myös muun muassa erilaisten sisältöjen sekä toimenpiteiden osalta on tehty niiden uudelleensuuntaamista ja näin päästy lopulta hyväksytyjen ratkaisujen kautta muodostamaan runko opinnäytetyölle. (Salonen 2013, 14.)

Spiraalimallissa kehittämistoiminta etenee siis vaihe vaiheelta pikkuhiljaa spiraalimaisesti kiertäen kerros kerrokselta kohti niin sanottua huippuaan, kietoen kaiken eri vaiheissa kerätyn, vertaillun ja hyväksytyt aineiston lopulta spiraalin päässä yhdeksi kokonaisuudeksi. Haasteena spiraalimallissa on katsottu olevan mukana olevien erilaisten ihmisten erilaiset taustat, ajatukset, tunteet, kokemukset. Ajatukset ja ideat eivät synny käskemällä, joten jokaiselle on annettava aikaa ja tilaa. Parhaimmillaan kuitenkin jokaisen osallisen elämän kuluessa saatu sekä henkilön muiden taustalla vaikuttavien ominaisuuksien kautta kertynyt tietotaito saadaan hyödynnettyä parhaalla mahdollisella tavalla. (Salonen 2013, 14.)

Tässä luvussa tulen esittelemään valmiin liiketoimintasuunnitelman mahdollisesti perustettavalle suomen ensimmäiselle sosiaaliselle ruokakaupalle, joka tulisi sijoittumaan Vantaalle Koivukylään.

4.1 Lähtökohtatilanne

Sosiaalisen ruokakaupan perustamisen taustalla on Yhteinen Pöytä. Tämän ruoka-apua tarjoavan hankkeen suunnitelmissa on ollut mukana jo Yhteisen Pöydän toiminnan alkua ajoilta lähtien sosiaalisen ruokakaupan perustamisen mahdollisuus Vantaalla käytössä olevan hävikkivaraston yhteyteen. Sosiaalisen ruokakaupan mukaista toimintaa ei maastamme vielä löydy, mutta tarve tämänkaltaisen palvelun aloittamiselle on kuitenkin olemassa.

Yhteinen Pöytä on ruoka-avun hankkeena ainutlaatuinen suomessa. Hanke ei jaa suoraa ruoka-apua sitä tarvitseville, vaan huolehtii pääasiassa Vantaan alueella sijaitsevien hävikkiruokaa lahjoittavien tahojen kautta saadun ylijäämäruoan kuljetuksesta sekä varastoinnista. Laaja ja toimiva yhteistyöverkosto taas huolehtii ruoka-avun jakamisesta samalla määrätietoisesti vahvistaen ruoka-apua tarvitsevien asiakkaiden osallisuutta yhteisöllisten toimintojen, kansalaistoiminnan sekä myös työllistämisen avulla.

Sosiaalisen ruokakaupan perustaminen Yhteisen Pöydän niin kutsutuksi sivuhaaraksi olemassa olevan hävikkivaraston yhteyteen mahdollistaisi maassamme syntyvän, vielä syömäkelpoisen hävikkiruoan hyödyntämisen vielä tehokkaammalla ja monipuolisemmalla tavalla. Sosiaalinen ruokakauppa myös vahvistaisi osaltaan maassamme elävien köyhien henkistä hyvinvointia, kun he pystyvät paremmin saamaan tunteen kyvykkyydestään huolehtia yhä enemmän omatoimisesti ja omakustanteisesti sekä itsestään että läheisimmistään.

4.2 Liikeidea

Liikeideana on perustaa suomen ensimmäinen sosiaalinen ruokakauppa Yhteisen Pöydän käytössä olevan varastotilan yhteyteen Koivukylään Vantaalle.

Hävikkiruokaa lahjoittavia tahoja on jo tällä hetkellä olemassa yli 30 kappaletta, ja näitä ruokalahjoituksia säilytetään Yhteisen Pöydän hävikkivarastossa. Yhteinen Pöytä jatkaisi toimintaansa ruoka-avun jakajana normaalin toimintakonseptinsa mukaisesti, mutta osa saaduista ruokalahjoituksista tulisi varaston tiloissa toimivan sosiaalisen ruokakaupan myyntiin. Tämä olisi hyödyksi varsinkin sellaisten tuoteryhmien kohdalla, joita on varastossa paljon, ja jotka tulisi saada jatkokulutukseen mahdollisimman nopeasti. Mikäli kaikkea ei saada yhteisruokailujen kautta kulumaan, loput voidaan laittaa sosiaalisen ruokakaupan puolelle myyntiin.

Sosiaalinen ruokakauppa toimisi myös sosiaalisena yrityksenä työllistäen pitkäaikaistyöttömiä tai vajaakuntoisia tai molempia. Palkkatuen saaminen on työllistämässä merkittävässä roolissa. Näin Yhteinen Pöytä voi sosiaalisen ruokakaupan kautta mahdollistaa myös palkkattavien työntekijöiden määrän kasvun, ja näin tukea osaltaan enemmän heikossa työmarkkina- asemassa olevien henkilöiden työllistymistä.

4.3 Asiakkaat ja jäsenyys

Sosiaalisen ruokakaupan asiakaskunta koostuu yhteiskuntamme vähäosaisista. Myymälän sijainnin puitteissa asiakaskunta tulee varmasti ainakin alkuvaiheessa rajautumaan pääasiassa Vantaan alueella asuviin vähäosaisiin.

Sosiaaliseen ruokakauppaan tullaan ottamaan käyttöön jäsenyyden kautta tapahtuva kaupassa asiointi. Jäseniksi rekisteröidyillä asiakkailla on käytössään jäsenkortti, jota näyttämällä jäsenyys voidaan todentaa. Näin pystytään huolehtimaan, että asiakaskunta muodostuu vain niistä, jotka todella tarvitsevat tämänkaltaista palvelua. Jäsenyyden vaatimukset tarkastetaan kerran vuodessa, ja tarvittaessa jäsenyys voidaan vuoden jälkeen taas uusua, mikäli edellytykset tälle edelleen kyseisen asiakkaan kohdalla täyttyvät.

Kuten opinnäytetyöni teoriaosiossa totesin, muun muassa Itävallassa sosiaalisen ruokakaupan jäseneksi hyväksymisen rajana käytetään Itävallan virallista köyhyystasoa. Kuitenkin käsitteenä köyhän määrittäminen ei ole niin yksiselitteistä, ja vaikka ihminen saamiensa tulojen perusteella voisi ylittää tämän kyseisen maan virallisen köyhyystason rajan, ei tämä kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että tällöin kyseinen ihminen pärjäisi jo loistavasti talouden kuukausittaisista menoistaan. Köyhyysraja voidaan ylittää myös hyvin niukasti, jolloin kyseinen ihminen todennäköisesti kärsii silti tulojen riittämättömyydestä, vaikka hän ei virallisen määritelmän mukaan lukeutuisikaan köyhäksi. Kuitenkin koska sekä perustettavan sosiaalisen ruokakaupan että Yhteisen Pöydän toiminnan tarkoituksena on pitää huolta maamme pienituloisimpien väestöstä, uskoisin ruotsin Matmissionen sosiaalisessa ruokakaupassa käytettävän jäsenyyspolitiikan soveltuvan myös tähän parhaiten.

Matmissionen myöntää jäsenyyden henkilöille, jotka vastaanottavat jotain taloudellisen toimeentulon tukemiseen tarkoitettua etuutta kuten toimeentulotukea, päivärahaa maahanmuuttovirastosta, sairauspäivärahaa, sairauskorvausta, työttömyystukea tai jos hakijan eläke- tai palkkatulot ovat kuukaudessa enintään 8700kr/kuukausi (euroiksi muunnettuna noin 900€/kuukausi). Ostosten viikkorajaksi Matmissionen on asettanut 250kruunun eli noin 25euron viikkorajan. (Matmissionen 2017.)

Myös Yhteisen Pöydän sosiaalisessa ruokakaupassa tulisi olla määritettynä jonkinlainen viikko-kohtainen raja sille, miten usein tai mistä arvosta jäsenet voivat ostoksia tehdä. Tämä on tarpeen jo sen puitteissa, että voidaan varmistua elintarviketuotteiden riittävydestä mahdollisimman monelle.

4.4 Tuotteet

Myyvälässä myydään kaupoilta ylijäämänä saatuja elintarviketuotteita, jotka vielä kuitenkin ovat laadullisten ominaisuuksiensa puitteissa ihmisravinnoksi kelpavaa. Tuotteet myydään pääsääntöisesti 10-30% halvemmalla normaalihintaan nähden.

Myyvälän tuotevalikoima voi vaihdella paljonkin, sillä etukäteen on vaikea tietää millaista ruokahävikkiä ja kuinka paljon on saatavilla. Tiettyjä tuotteita tulee kuitenkin todennäköisesti myytäväksi tiheimmin kuin toisia. Kuten opinnäytetyön teoriaosuudessa todettiin, eniten ruokahävikkiä muodostuu tuoretuotteita joihin lukeutuvat leivät, vihannekset sekä hedelmät. Myös tuoreesta lihasta sekä kalasta, erilaisista maitotuotteista sekä valmisruoista syntyy hävikkiä. Vähiten hävikkiä taas syntyy erilaisista kuivat tuotteista, säilykkeistä sekä pakasteista. Tämän hahmottaminen helpottaa hieman arvioimaan millaisia elintarviketuotteita myymälässä useimmin ja todennäköisimmin tulee olemaan myynnissä.

Niiden tuotteiden osalta, jotka on merkitty viimeinen käyttöpäivä- tai parasta ennen-merkinnällä, on tehtävä vielä näiden päivämäärien tarkastus ennen uudelleen myyntiin laittamista. Eviran määräysten mukaan tuotteet, jotka on merkattu parasta ennen-merkinnällä, voidaan laittaa myyntiin myös vielä tämän päiväyksen jälkeenkin, mikäli laadun arvioidaan muuten vielä olevan hyvä. Erityistä tarkkaavaisuutta vaaditaan viimeinen käyttöpäivä-merkinnällä varustettujen tuotteiden kohdalla, sillä mikäli päiväys on näiden kohdalla jo ohittunut, ei näitä Eviran säädösten mukaan enää saa myydä eikä käyttää. (Evira 2017c.)

Koska esimerkiksi hedelmät ja vihannekset eivät ole kovin pitkään hyvinä säilyviä ja koska hedelmiä ja vihanneksia kuitenkin todennäköisesti myyntiin päätty tiheimmin sekä mahdollisesti isompiakin määriä, voisi näiden osalta miettiä myös jonkinlaista pakettina myymistä.

Elintarvikkeiden varastoinnissa noudatetaan FIFO-periaatetta, eli ensimmäiseksi varastoon saapuneet tuotteet myös poistuvat varastosta ensimmäisenä. Elintarvike saa olla varastoituna hävikkivarastossa enimmillään 3 vuorokautta, eli tuotteet on tämän puitteissa saatava uudelleen kiertoon. (Evira 2017b.)

Pian pilaantuvien tuotteiden kanssa voidaan hyödyntää myös sosiaaliselle ruokakaupalle perustettavia Facebook-sivuja, joissa näistä pian vanhenevista tuotteista voidaan ilmoittaa. Tällaisissa tilanteissa tuotteita voitaisiin myydä jo suuremmallakin alennuksella, tai viimeisenä vaihtoehtona asiakkaat voisivat tulla noutamaan tällaisia tuotteita myös täysin ilmaiseksi, sillä ilmaiseksi tuotteiden saaminen kulutukseen on tässä tilanteessa kannattavampi kuin että tämä kasvattaisi sosiaalisen ruokakaupan omaa ruokahävikkiä, ja näin samalla jätehuoltokustannuksia.

4.5 Markkinointi

Kaikista yrityksen toiminnoista markkinointi on ulospäin se kaikista eniten näkyvillä oleva osa. Tehokkaan ja aktiivisen markkinoinnin rooli on huomattava, sillä yritys pyrkii markkinointinsa kautta vaikuttamaan siihen, että yrityksen tarjoama tuotevalikoima menisi mahdollisimman hyvin myydyksi. Kilpailukeinoja, joita markkinoinnissa voidaan käyttää, ovat tuotteet joita yritys myy, hinta joka tuotteista pyydetään, tuotteiden saatavuus sekä viestintä. Näistä neljästä edellä mainitusta tärkeimmäksi kilpailukeinoksi voidaan nostaa itse tuote. (Lojander & Suonpää 2004, 30.)

Sosiaalisen ruokakaupan osalta tuotepäätöksiin myytävien tuotteiden osalta ei kuitenkaan niin paljon itse voida vaikuttaa, sillä milloinkin myytävänä olevat elintarviketuotteet määräytyvät sen mukaan, miten ruokahävikkiä on syntynyt. Tuotelajitelmissä sekä tuotevalikoimissa tulee siis olemaan vaihtelua.

Yritystoiminnan kannattavuuteen suoraan sidoksissa on tuotteesta pyydetty hinta. Sosiaalisen ruokakaupan ensisijaisena tarkoituksena ei ole voiton tavoittelemineen, mutta mikäli voittoa muodostuisi, tulotaisiin se hyödyntämään sekä sosiaalisen ruokakaupan että Yhteisen Pöydän toiminnan kehittämiseen. Ensisijaisena tavoitteena on saada toiminta ajan kuluessa omarahoitteiseksi. Sosiaalisen ruokakaupan markkinoinnin kannalta hinnalla on merkittävä rooli, sillä tämä on merkittävässä roolissa kohderyhmämme keskuudessa ja näin tämä tullaan tuomaan myös markkinoinnissa vahvasti esille.

Yrityksen sekä sen tuotteiden tuominen kohderyhmään lukeutuvien asiakkaiden tietoisuuteen on markkinointiviestinnän pääasiallisen tavoite. Markkinointiviestintään kuuluvia eri osia ovat yrityksen mainonta, myynninedistäminen, erilainen suhdetoiminta sekä itse myyntityö. Se mihin osa-alueeseen markkinointiviestintä painottuu eniten, riippuu hyvin paljon siitä, millainen myytävä tuote on kyseessä. (Lojander & Suonpää 2004, 30.)

Sosiaalisen ruokakaupan tunnettavuutta tulotaisiin kasvattamaan muun muassa Yhteisen Pöydän sidosryhminä toimivien seurakuntien, asukastilojen sekä yhdistysten kautta. Näitä Yhteisen Pöydän kautta saatavan ruoka-avun eteenpäin jakavia tahoja on tällä hetkellä jo yli 35 kappaletta Vantaan alueella. Yhteisruokailut sekä muu yhteisöllinen toiminta keräävät sosiaalisen ruokakaupan asiakaskuntaan lukeutuvaa väestöä kasaan, jolloin tätä kautta saadaan kerällä tavoitettua suurempaa joukkoa. Yhteisruokailuja järjestävissä tiloissa työskentelevät voivat kertoa sosiaalisen ruokakaupan toiminnasta, ja siitä miten liikkeessä voi asioida ja miten ja mistä jäsenyyttä voidaan hakea.

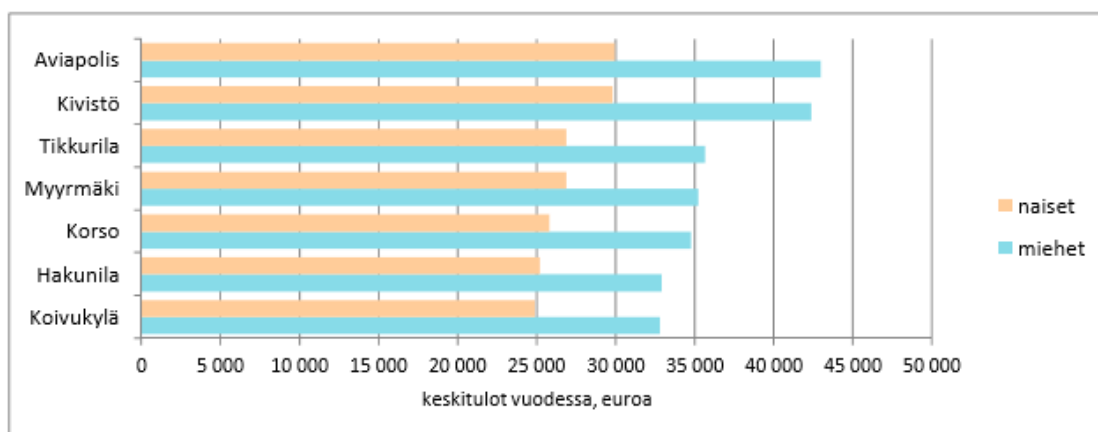
Myös niin sanotun puskaradion voimaan voidaan tukeutua. Koivukylän asukaskunta tulotason mukaan arvioituna on juuri oikeaa kohderyhmää, ja todennäköisesti sosiaalisen ruokakaupan lähistöllä asuvat ovat myös ensimmäisiä myymälässä asioivia. Mikäli kokemukset ovat positiivisia, kertovat he varmasti tästä uudesta sosiaalisesta ruokakaupasta myös tutuilleen.

Nykypäivää on myös kaikenlainen sosiaalisissa medioissa tapahtuva mainonta. Vaikka köyhemmän väestön osalta ei voida pitää itsestäänselvyytenä, että heillä olisi esimerkiksi älypuhelimia tai muita vastaavia laitteita, joiden kautta on mahdollista päästä osalliseksi sosiaalisiin medioihin, tavoittaa tätä kautta silti kerralla suuren joukon ihmisiä ja onkin näin mainontakanavana yritykselle tehokas ja vaatii vähän kustannuksia.

4.6 Toimintaympäristö

Yrityksen sijainti on merkittävässä asemassa yritystoiminnan kannattavuuden suhteen. Kun aloittava yritys on saanut kartoitettua mitä tuotteita myydään ja millaisille asiakkaille, on seuraavaksi mietittävä mikä on yrityksen fyysinen sijainti ja mitkä ovat mahdollisuudet yritystoiminnalle kyseisellä alueella. Yrityksen menestymisen kannalta keskeisimpinä tekijöinä voidaan katsoa olevan kyseisellä alueella vallitseva kilpailutilanne sekä kysyntä. Kilpailu on nykypäivänä kovaa monilla toimialoilla ja tämän myötä myös asiakkaille on koko ajan tarjolla enemmän vaihtoehtoja ja näin myös asiakkaiden vaatimukset kilpailun kovenemisen sekä valikoiman laajuuden myötä kasvavat. Yrityksen kysyntään vaikuttavina tekijöinä voidaan katsoa olevan asiakkailla käytettävissä olevien tulojen suuruus sekä myös sosiaaliset ja psykologiset tekijät, joilla taas tarkoitetaan esimerkiksi asiakkaiden trendien ja muotien mukaan vaihtuvia mieltymyksiä ja odotuksia. (Lojander & Suonpää 2004, 32.)

Vantaalla asuvien tulotasoa tarkastellessa vuonna 2014 Vantaan keskitulot ovat henkilöä kohden olleet 30.650 euroa vuodessa. Tulotasossa on myös edelleen eroja sukupuolten välillä, vaikka erot ovatkin vuosien kuluessa hieman kaventuneet. Vuosien 2008 ja 2014 aikavälillä mitattuna Vantaalla sukupuolten välinen tuloero on kaventunut hieman vähemmän kuin muissa suomen isoissa kaupungeissa. Alla olevassa taulukossa on esitetty kaikkien vuonna 2014 Vantaan suuralueella asuneiden yli 15 vuotiaiden tulonsaajien keskimääräiset vuositulot siten, että vaaleanpunaisella on esitetty naisten keskimääräiset vuositulot eri suuralueilla, ja vaaleansinisellä taas miesten keskimääräiset vuositulot vastaavilla alueilla. Miesten keskimääräisissä vuosituloissa on suurempia eroja eri alueiden kesken naisten tulojen pysyessä hieman tasaisempina eri alueiden välillä. Sukupuolten välinen ero tulotasossa on myös huomattava. (Kyttälä 2016, 3.)

Kuvio 4: Vantaan suuralueen 15 vuotta täyttäneiden henkilöiden keskimääräiset vuositulot sukupuolen mukaan tarkasteltuna vuonna 2014 (Kyttälä 2016, 3).

Vantaalaisista yli 14 prosentilla vuositulojen suuruus jäi alle 10.000 euron, ja jos tarkastellaan vielä tarkemmin eroja alueittain, on alle 10.000 euroa vuodessa tienavia ollut vielä keskimääräistä enemmän eli 16 prosenttia Koivukylän ja Hakunilan alueilla. Kun alle 10.000 euroa vuodessa tienavia verrataan sukupuolen mukaan, on näiden kahden alueen väestöstä alle 10.000 euroa vuodessa tienavia miehiä ollut melkein 14 prosenttia ja vastaavasti naisten osuus tässä tulotasossa on ollut lähemmäs 15 prosentin tietämillä. Näiden Koivukylän ja Hakunilan alueiden yhteenlasketusta 15 vuotta täyttäneiden väestöstä noin 5 prosenttia on taas ollut sellaisia, joilla ei ole ollenkaan ollut vuosituloja. (Kyttälä 2016, 3.)

Väestöpohja on siis Koivukylän alueella otollinen, sillä alueella on paljon mahdollisia asiakkaita tulotason mukaan tarkasteltuna. Saavutettavuuden osalta sijainti on myös hyvä, sillä muun muassa Koivukylän juna-asema sijaitsee aivan lähietäisyydeltä, noin 10 minuutin kävelymatkan päässä ruokahävikkiparaston ja sosiaalisen ruokakaupan tiloista Hosantie 2:ssa. Myös useita eri bussilinjoja liikennöi lähialueen ajoväylillä. Myös parkkipaikkoja löytyy rakennuksen ympäristöstä, joten myös autolla paikalle saapuminen sujuu hyvin. Myös muun muassa Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy toimii aivan tien toisella puolella.

Kun taas mietitään sosiaalisen ruokakaupan toimintaa sosiaalisena yrityksenä ja pitkäaikaistyöttömien sekä vajaakuntoisten työllistäjänä, on muun muassa pitkäaikaistyöttömien määrä kasvanut viime vuosina räjähdysmäisesti muun muassa pääkaupunkiseudulla. Helsingin seudulla oli pitkäaikaistyöttömiä eli yli vuoden työttömänä olleita henkilöitä yhteensä 36 400 kappaletta syyskuussa 2016, mikä on kohonnut jo korkeampiin lukemiin mitä pitkäaikaistyöttömien määrä on 1990-luvun alkupuolella ollut. Vantaalla pitkäaikaistyöttömien määrän kasvu on ollut viimeisten kuuden vuoden ajan tasaisempaa, kun taas Helsingissä ja Espoossa määrät ovat nousseet jyrkemmin 2013 vuoden alkupuolelta lähtien. Viime vuoden syyskuussa Vantaalla on

ollut pitkäaikaistyöttömiä 5200 kappaletta, Espoossa 6300 kappaletta ja Helsingissä taas huiumat 18800 kappaletta. (Vantaan Sanomat 2017.)

4.7 SWOT-analyysi

Liiketoiminnassa yleisesti käytetty SWOT-analyysi on yksinkertainen nelikenttämenetelmää hyödyntävä työkalu yritystoiminnan ja sen menestymismahdollisuuksien arvioimiseen. Tämä on toimintaympäristön analysoimisen rinnalla aloittavan yrityksen hyvä laatia osana liiketoimintasuunnitelmaansa. SWOT-analyysi laaditaan kartoittamalla yrityksen vahvuudet (strengths), heikkoudet (weaknesses), mahdollisuudet (opportunities) sekä uhat (threats). Näistä kaksi ensimmäistä eli vahvuudet sekä heikkoudet ovat yrityksen sisäisen toiminnan kautta muodostuvia tekijöitä, kun taas kaksi jälkimmäistä eli mahdollisuudet sekä uhat ovat tekijöitä, jotka tulevat yrityksen toiminnan ulkopuolisilta tahoilta liittyen sen toimintaympäristöön sekä tulevaisuuden näkyymiin. (Lojander & Suonpää 2004, 33.)

Alle on kerätty sosiaalisen ruokakaupan toiminnan vahvuuksia ja heikkouksia, sekä toimintaan kohdistuvia mahdollisuuksia ja myös siihen liittyviä uhkakuvia.

4.7.1 Vahvuudet

Sosiaaliset ruokakaupat ovat tehokas keino ruokahävikin torjumisessa, kun muodostunut ruokahävikki voidaan uudelleen jakaa tätä kautta sen sijaan että ylijäämäruoasta liian helposti tulisi ruokajätettä.

Myös muutoin ruokajonoihin turvautuvat saavat sosiaalisen ruokakaupan myötä myös enemmän valinnanvapautta, sillä sosiaalisessa ruokakaupassa he voivat vapaammin valita itse mitä haluavat ostaa verrattuna siihen, että ruokajonoissa vastaanotetaan vain se mitä tarjotaan ilman sen suurempaa valinnanvapautta. Ruoka-avun asiakas saa näin myös tunteen oman elämän hallinnan lisääntymisestä, kun hän voi hankkia ruokaa itse kuten tavallisissa ruokakaupoissa käyvät hyvätuloisemmatkin.

4.7.2 Heikkoudet

Tällä hetkellä Yhteiselle Pöydälle hävikkiruokaa lahjoittavat tahot antavat lahjoituksia nimenomaan hyväntekeväisyyteen, jolle Yhteisen Pöydän toiminta alun alkaen perustuu. Lahjoituksia ei siis tällä hetkellä anneta eteenpäin myytäväksi. Sosiaalisen ruokakaupan toimintaa varten tulisi siis tehdä joko uudet sopimukset uusin ehdoin nykyisten lahjoittajien kanssa, tai vaihtoehtoisesti tehdä sosiaalisen ruokakaupan puolesta omat erilliset sopimukset eri periaattein. Todennäköisesti myös lahjoittajat haluavat tästä tällöin jotain hyötyä. Jos Yhteisellä

Pöydällä ja sen sosiaalisella ruokakaupalla olisi eri lahjoittajatahot, olisi silti varastotila edelleen yhteinen alkuperäisen idean mukaisesti. Tämä kuitenkin voi osaltaan aiheuttaa ongelman käytettävissä olevien resurssien suhteen. Tämänhetkiset olemassa olevat resurssit voivat nopeasti käydä liian vähäisiksi. Tällä hetkellä ruokahävikivaraston resurssit ovat jo maksimikäytössä.

Jäsenyyden osalta haasteena on, mihin köyhyyden raja vedetään ja keille kaikille oikeus yhteisessä myymälässä asioimiseen myönnetään. Koska sosiaalisia ruokakauppoja ja niiden toimintaa varten ei olemassa mitään kohdennettua omaa säädäntöä, on tämä hyvin pitkälle sosiaalisten ruokakauppojen itse määritettävä ja voi näin tuntua paikoin haasteelliselle. Tarkoituksena on kuitenkin tarjota apua ja tukea sitä tarvitseville.

Sosiaalisena yrityksenä toimittaessa palkataan myös pitkäaikaistyöttömiä ja vajaakuntoisia tai molempia. Myös vapaaehtoistyöntekijöitä voi toiminnassa olla mukana. Heillä ei välttämättä ole aikaisempaa kokemusta elintarvikealasta sekä tarvittavaa tietämystä siihen liittyvistä turvallisuustekijöistä, kun käsitellään elintarvikkeita. Tämä voi olla elintarviketurvallisuutta heikentävä tekijä, siksi tähän on palkattaessa kiinnitettävä suuresti huomiota.

4.7.3 Mahdollisuudet

Mahdollisuutena sosiaalisen ruokakaupan toiminnan aloittamiselle on ehdottomasti markkina-aukon olemassaolo. Toimipaikkakunnalla Vantaalla, eikä koko Suomessa ole vielä vastaavanlaista sosiaalisen ruokakaupan mukaista toimintaa. Tarvetta tämänkaltaiselle toiminnalle löytyy, sillä ruokahävikkiä on saatava vielä tehokkaammin hyötykäyttöön.

Sosiaalinen ruokakauppa voi toiminnallaan lisätä myös kuluttajien tietoisuutta ruokahävikistä. Ruokahävikkiä muodostuu Suomessa vuosittain huomattavia määriä, ja tämän takia jokaisen yksittäisen kuluttajankin olisi tärkeä miettiä omaa toimintaansa elintarvikkeiden kuluttajana, ja voisiko hän omia toimintojaan muuttamalla myös osaltaan vaikuttaa ruokahävikin syntyyn vähentävässä määrin. Kuluttajat, jotka ymmärtävät ruokahävikin haittavaikutukset, todennäköisesti myös pitävät ruokahävikin vähentämistä tärkeämpinä kuin ne, joilla ei ole vastaavaa tietämystä aiheesta. (Silvennoinen ym. 2013, 5-6.)

4.7.4 Uhat

Saatavan ruokahävikin määrää ei koskaan tarkasti voida etukäteen arvioida, eli kuinka paljon ja millaista ruokahävikkiä minäkin päivänä on lahjoituksina saatavissa. Valikoima ja sen laajuus voivat siis vaihdella suurestikin. Tämän takia toiminnan kannattavuuden arvioiminen voi olla haastavaa.

Elintarvikeliikkeitä sekä muita elintarviketoimijoita kannustetaan myös koko ajan tehostamaan tilausjärjestelmiensä sekä logistiikkansa tehokkuutta, sekä asiakaskäyttäytymisten jatkuvaa seurantaa. Näiden toimintojen tarkoituksena on saada kysyntä ja tarjonta asettumaan mahdollisimman tarkoin vastaamaan toisiaan, jonka kautta taas ruokahävikin muodostumista saataisiin pienentymään. Kuitenkin sosiaalisen ruokakaupan toiminta perustuu pitkälti ylijäämäruoan lahjoituksiin joita elintarvikeliikkeiltä sekä muilta kyseisen alan toimijoilta saadaan. Tämä voi siis selvästi vaikuttaa toiminnan kannattavuuteen, jos tuotteita ei saadakaan tarpeeksi myyntiin. Tämän takia yhteistyötä olisi saatava mahdollisimman monen ruokakaupan sekä muiden ruokahävikkiä muodostavien tahojen kanssa, jolloin myös varastotilat sekä muu kalusto olisi mitoitettava tämän mukaan.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Opinnäytetyö on ollut haastava, mutta samalla monin tavoin opettava sekä mielenkiintoinen prosessi. Olen saanut paljon uutta ja mielenkiintoista tietoa opinnäytetyön tekemisen myötä. Tässä kappaleessa kokoaan yhteen ajatuksiani opinnäytetyöstä, mitkä olivat tavoitteeni tälle työlle, ja mihin lopputulokseen pääsin.

5.1 Yhteenveto opinnäytetyöstä

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutustua hyvän liiketoimintasuunnitelman pääpiirteisiin, ja sekä liiketoimintasuunnitelman eri osa-alueisiin. Tavoitteena työssä oli myös käsitellä sosiaalisen yrityksen pääpiirteitä sekä sitä miten paljon ruokahävikkiä maassamme syntyy ja miten sitä parhaiten voisimme hyödyntää. Sen lisäksi että ruokahävikin muodostumista tulisi kaikkien tahojen omalla toiminnallaan pyrkiä vähentämään, on jo muodostuneen ruokahävikin oikein kohdentaminen erittäin tärkeää, sillä ruoka-avun tarve on kasvanut maassamme tasaisesti. Työn tarkoituksena oli myös teoriaosuudessa käsiteltyihin asioihin tukeutuen muodostaa liiketoimintasuunnitelma sosiaalisen ruokakaupan toiminnan aloittamista ajatellen.

Haasteeksi liiketoimintasuunnitelman laatimisen osalta muodostui, ettei tällainen sosiaalisen ruokakaupalle tyypillinen toiminta ole Suomessa vielä juurikaan tuttua ja näin myös tarvittavan tiedon löytäminen loi osaltaan haasteita. Kerätyn tiedon pohjalta voidaan myös todeta, ettei työssä tarkastelun alla oleville Euroopan alueella toimiville sosiaalisille ruokakaupoille ole ainakaan toistaiseksi olemassa vain yhtä yksiselitteistä ja ainutlaatuista määritelmää. Kuitenkin näiden pohjalta pystyttiin toteamaan, että perimmäinen ajatus on heikommassa asemassa olevien, ruoka-apuun usein turvautuvien henkilöiden auttaminen siten, että heille luodaan mahdollisuus ostaa ylijäämänä syntyneitä elintarvikkeita alennettuun hintaan.

Työssäni onnistuin luomaan lukijalle kattavan kuvan siitä, miksi sosiaalisen ruokakaupan toiminta on tärkeää ja miksi tällaisille olisi todellinen tarve myös Suomessa. Ruoka-apua on Suomessakin tarjottu jo pitkään eri muodoissa, mutta nämä eivät ole ruoka-avun asiakkaalle aina kovin ihmisarvoa kohottavia kokemuksia.

Toivon että opinnäytetyöstä olisi hyötyä toimeksiantajalle ja toimisi apuvälineenä, mikäli sosiaalisen ruokakaupan toimintaa todella lähdetäisiin käynnistämään. Liiketoimintasuunnitelmassa käytyjä osa-alueita tulisi kuitenkin vielä osin tämentää vastaamaan vielä paremmin todellista tilannetta, mutta antaa jo tällaisenaankin suuntaviivoja tulevan toiminnan jatko-suunnittelulle sekä toimeenpanolle.

5.2 Opinnäytetyön luotettavuus

Työn tekstissä käyttämäni viittaukset koostuivat luotettavista lähteistä, kuten kirjallisuudesta, julkaistuista tutkimuksista sekä lainsäädännöistä. Tämän pohjalta uskon, että opinnäytetyössäni oleva sisältö on vakuuttavaa. Työssä ei käytetty mitään tilastollisia analyysejä, joilla mitattaisiin luotettavuutta. Tämän takia arvioiminen tuntui osin hieman haastavalta.

Kuitenkin tämän kaltaisissa Case-tutkimuksissa käytetään monenlaisia lähteitä aineiston keräämiseksi, ja näiden pohjalta tehdyt tulkinnat tehdään monen tiedon synteessä. Vaikka yksilöiden tekemät tulkinnat eivät ole aina täysin identtisiä, ei samankaltaiseen tutkimusongelmaan kuitenkaan voida saada muodostettua paljon erilaisia tulkintoja. Jotta tulkintoja voitaisiin saada aikakaan monia erilaisia, vaatii tämä joko erilaista kulmaa tarkastelulle tai aikaisemmasta eroavaa tutkimusongelmaa. Case-tutkimuksen luotettavuutta lisää kahden tulkitsijan sama lopputulos. (Kananen 2013, 119.)

5.3 Jatkotutkimusaihe

Mikäli sosiaalisen ruokakaupan toimintaa tulevaisuudessa on myös Suomessa, voisi jatkotutkimusaiheena tähän olla toiminnan kehittäminen sekä laajentaminen. Kun jonkinlaista konkreettisempaa kuvaa on saatu tällaisen toiminnan kannattavuudesta sekä kysynnästä, pystytään tarkempia suunnitelmia tulevaa toimintaa ajatellen tekemään. Toiminnan laajentamista eri kaupunkeihin voidaan suunnitella ja kartoittaa missä kaupungeissa uusien sosiaalisten ruokakauppojen tarve olisi suurin. Tässä opinnäytetyössä keskityimme pääasiassa tarkastelemaan vain Vantaan työttömyyslukemia sekä Vantaalla asuvien keskimääräistä tulotasoa ja näiden kautta muodostamaan käsityksen sosiaalisen ruokakaupan tarpeesta juuri Vantaalla.

Lähteet

Julkaistut lähteet

Kirjat

Ahonen, S., Luoma-Aho, A., Mankki, J. & Mustalammi, E. 2008. Kestävää työllisyyttä sosiaalisissa yrityksissä - projektin julkaisujen yhteenveto. Kerava: Savion Kirjapaino Oy.

Arajärvi, P. & Särkelä, R. 2008. Leipää ja lämpöä - Näkökulmia sosiaaliturvan uudistamiseksi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Asiatieto Oy. 2014. Yrityksen perustamisopas - Käytännön perustamistoimet. 23. uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Forsman-HUgg, S., Paananen, J., Isoniemi, M., Pesonen, I., Mäkelä, J., Jakosuo, K. & Kurppa, S. 2006. Laatu- ja vastuunäkemyksiä elintarvikeketjussa. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Grönberg, V. & Kostilainen, H. 2012. Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Hanikka, K., Korpela, P., Mähönen, A. & Nyman, C. 2007. Yrityksen yhteiskuntavastuu ja sosiaalinen yritystoiminta. Kerava: Savion Kirjapaino Oy.

Hesso, J. 2013. Hyvä liiketoimintasuunnitelma. Vantaa: Hansaprint Oy.

Hietaniemi, E. 2004. Aktivointia - elämänhallintaa - sosiaalista pääomaa. Helsinki: Työministeriö.

Holopainen, T. 2015. Yrityksen perustamisopas - Käytännön perustamistoimet. Porvoo: Bookwell Oy.

Hänninen, S., Karjalainen, J., Lehtelä, K-M. & Silvasti, T. 2008. Toisten pankki - Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Suomen Ylioppilaspaino Oy.

Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S. 2014. Nälkä ja yltäkylläisyys - Ruokaturva maailmassa. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ.

Kinkki, S. & Isokangas, J. 2003. Yrityksen perustamistoiminnot. 1. painos. Helsinki: WSOY.

Koivupuro, H-K., Jalkanen, L., Katajajuuri, J-M., Reinikainen, A. & Silvennoinen, K. 2010. Elintarvikeketjussa syntyvä ruokahävikki. Kirjallisuuskatsaus. Jokioinen; Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Korkeala, H. ym. 2007. Elintarvikehygieniä. Ympäristöhygieniä, elintarvike- ja ympäristötoksikologia. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Lähteenmäki-Uutela, A. 2007. Elintarvikeeturvallisuus. Helsinki: Edita Prima Oy.

McKinsey & Company. 2000. Ideasta kasvuyritykseksi. Tillman, M. Porvoo: WSOY.

Peltola, L. 2015. Liikeideasta liikkeelle. 10. uudistettu painos. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Pitkämäki, A. 2000. Pk-yrityksen liiketoimintasuunnitelma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Silvennoinen, K., Koivupuro, H-K., Katajajuuri, J-M., Jalkanen, L. & Reinikainen, A. 2012. Ruokahävikki suomalaisessa ruokaketjussa. Foodspill 2010-2012-hankkeen loppuraportti. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Silvennoinen, K., Pinolehto, M., Korhonen, O., Riipi, I. & Katajajuuri J-M. 2013. Kauppakassista kaatopaikalle, ruokahävikki kotitalouksissa. Kuru 2011-2013-hankkeen loppuraportti. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Välkilä, T. & Syrakki, S. 2013. Hygieniäopas. Elintarvikehygienian perusteet. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Wilkinson, C., Medhurst, J., Henry, N., Wihlbrg, M. & Bates Wells Braithwaite. 2014. A map of social enterprises and their eco-systems in Europe: Executive Summary. European Commission.

Sähköiset lähteet

Euroopan komissio. Osallistava kasvu. Viitattu 22.11.2016.
http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/inclusive-growth/index_fi.htm

Evira. Elintarvikehygieniä. Viitattu 27.2.2017a.
<https://www.evira.fi/elintarvikkeet/valmistus-ja-myynti/elintarvikehygieniä/>

Evira. Elintarvikkeiden säilytystilat. Viitattu 4.3.2017b.
<https://www.evira.fi/elintarvikkeet/valmistus-ja-myynti/elintarvikehygieniä/hygieeniset-tyotavat/elintarvikkeiden-sailytystilat/>

Evira. Vähimmäissäilyvyysaika ja viimeinen käyttöpäivä ajankohta. Viitattu 24.4.2017c.
<https://www.evira.fi/elintarvikkeet/valmistus-ja-myynti/elintarvikkeista-annettavat-tiedot/pakkausmerkinnat/vahimmaissailyvyysaika-ja-viimeinen-kayttopaiva--ajankohta/>

Findikaattori. Työttömyysaste. Viitattu 21.3.2017a.
<http://findikaattori.fi/fi/34>

Findikaattori. Pitkäaikaistyöttömät. Viitattu 21.3.2017b.
<http://findikaattori.fi/fi/37>

Hyrylä, L. 2014. Elintarviketeollisuus. Viitattu 28.2.2017. Työ- ja elinkeinoministeriö.
http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2236/Elintarviketeollisuus_marraskuu_2014.pdf

Hyrylä, L. 2016. Elintarviketeollisuus. Viitattu 28.2.2017. Työ- ja elinkeinoministeriö.
<http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2737/Elintarviketeollisuus2016.pdf>

Hytti, S. & Ruusunen, S. 2016. Ekosysteemit yritysmaailmassa. Kandidaatintyö. Lappeenranta teknillinen yliopisto, tuotantotalous.
https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/123695/Kandidaatinty%C3%B6_Hytti_Sara_Ruusunen_Sanna.pdf?sequence=2

Kesko. 2016. Ruokahävikkiä pienemmäksi. Viitattu 21.9.2016.
<http://www.kesko.fi/media/uutiset-ja-tiedotteet/uutiset/2015/ruokahavikki-pienemmaksi/>

Kuluttajaliitto. Ruokahävikki. Viitattu 2.8.2016.
<https://www.kuluttajaliitto.fi/tietopankki/vastuullinenkuluttaminen/ruoan-ymparistovaikutukset-ja-ruokahavikki/ruokahavikki/>

Kyttälä, H. 2016. Tulotietoja Vantaalta, sen osa-alueilta, Helsingin seudulta ja maamme suurimmista kaupungeista vuodelta 2014. Tilastokatsaus 12:2016. Vantaan kaupunki. Viitattu 23.4.2017.

https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/125589_Tilastokatsaus_12_2016_Tulotietoja_Vantaalta_ja_muualta_vuodelta_2014.pdf

L 1412/1997. Laki toimeentulotuesta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Säädökset alkuperäisinä -osio. Viitattu 11.4.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>

L 1997/1412. Laki sosiaalisista yrityksistä. Valtion säädöstietopankki Finlex, Säädökset alkuperäisinä -osio. Viitattu 12.12.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031351>

L 916/2012. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Säädökset alkuperäisinä -osio. Viitattu 13.3.2017.

Matmissionen. 2016. Ny social supermarket i Veddesta. Viitattu 12.10.2016.

<https://www.stadsmissionen.se/press-och-opinion/pressmeddelanden/matmissionen-ny-social-supermarket-i-veddesta>

Rinkinen, S. & Harmaakorpi, V. 2014. Ekosysteeminäkökulma innovaatiopolitiikkaan. Viitattu 21.2.2017.

https://www.tekes.fi/globalassets/global/ohjelmat-ja-palvelut/kampanjat/innovaatiotutkimus/policybrief_8_2014_becsi.pdf

Ruokahävikki Suomessa. Motiva Oy. Viitattu 9.9.2016.

<http://www.saasyoda.fi/ruokahavikki-suomessa>

Ruokatieto a. Elintarvikkeiden kuljetus. Viitattu 5.3.2017.

<https://www.ruokatieto.fi/ruokakasvatus/ruokaketju-ruuan-matka-pelloilta-poytaan/elintarviketeollisuus/elintarvikkeiden-kuljetus>

Stadmission. Om oss. Viitattu 10.1.2017.

<https://www.stadsmissionen.se/om-oss>

Schneider, F., Scherhauser, S., Montoux, H., Gheoldus, M., O'Connor, C. & Derain, A. 2015. Advancing social supermarkets across Europe. Feasibility Study Final Report. Viitattu 14.3.2017.

<https://www.eu-fusions.org/phocadownload/feasibility-studies/Supermarkets/Advancing%20social%20supermarkets%20report.pdf>

Toimeentulotuen uudistamista selvittäneen työryhmän loppuraportti. 2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 11.4.2017.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74538/URN_ISBN_978-952-00-3591-4.pdf?sequence=1

Turtola, I. 2015. Ranska kielsi ruokajätteen. Viitattu 26.7.2016.

<http://yle.fi/uutiset/3-8011598>

Työ- ja elinkeinoministeriö. Palkkatuki. Viitattu 11.4.2017.

http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/loyda_tyontekija/tukea_rekryointiin/palkkatuki/index.html#Palkkatuenkesto

Yhteinen Pöytä. Viitattu 20.1.2017.

<http://www.yhteinenpoyta.fi>

Vantaan Sanomat. Karu luku pitkäaikaistyöttömien määrästä. Viitattu 23.4.2017.
<http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/471724-karu-luku-pitkaaikaistyottomien-maarastajo-enemman-kuin-90-luvun-alus>

Kuviot

Kuvio 1: Suomen työttömyysaste kuukausittaisella tasolla esitettynä vuosilta 1989-2017 (Findikaattori 2017a).	12
Kuvio 2: Suomen vaikeasti työllistyvien määrien kehitys vuosilta 2006-2017 (Findikaattori 2017b).	12
Kuvio 3: Ruokahävikin vähentämisen keinot (Silvennoinen ym. 2013, 39).	17
Kuvio 4: Vantaan suuralueen 15 vuotta täyttäneiden henkilöiden keskimääräiset vuositulot sukupuolen mukaan tarkasteltuna vuonna 2014 (Kyttälä 2016, 3).	46

Taulukot

Taulukko 1: Aikaisemmat opinnäytetyöt.....	10
Taulukko 2: Sosiaalisten ruokakauppojen arvioidut määrät viidessä eri Euroopan maassa (Schneider ym. 2015, 13).....	20